

Stichting Pensioenfonds Coram

Jaarverslag 2023

1 INHOUD

1	INHOUD	2
2	KENGETALLEN EN KERNCIJFERS	3
2.1	MEERJARENOVERZICHT VAN KENGETALLEN EN KERNCIJFERS	3
2.2	TOELICHTING OP DOEL EN FUNCTIE MEERJARENOVERZICHT.....	4
3	VERSLAG VAN HET BESTUUR	5
3.1	PROFIEL.....	5
3.2	ORGANISATIE	8
3.3	VERSLAG VAN DE VISITATIECOMMISSIE	14
3.4	VERSLAG VAN HET VERANTWOORDINGSORGAAN.....	19
3.5	VERSLAG VAN HET BESTUUR	21
3.6	RISICOPARAGRAAF TEN AANZIEN VAN DOELSTELLINGEN, BELEID EN RISICHOUDING 31	
3.7	FINANCIËLE PARAGRAAF	39
3.8	BELEGGINGENPARAGRAAF	45
3.9	PENSIOENPARAGRAAF	55
3.10	ACTUARIËLE PARAGRAAF	59
3.11	TOEKOMSTPARAGRAAF	62
4	JAARREKENING	65
4.1	BALANS.....	65
4.2	STAAT VAN BATEN EN LASTEN.....	67
4.3	BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN.....	69
4.4	KASSTROOMOVERZICHT	70
4.5	TOELICHTING BEHORENDE TOT DE JAARREKENING	71
4.5.1	INLEIDING.....	71
4.5.2	OVEREENSTEMMINGSVERKLARING.....	71
4.5.3	GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING.....	71
4.5.4	GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING	76
4.5.5	GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT	79
4.5.6	TOELICHTING OP DE BALANS.....	79
4.5.7	RISICOBEBEER EN DERIVATEN	88
4.5.8	NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN.....	96
4.5.9	VERBONDEN PARTIJEN	97
4.5.10	TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN.....	98
4.5.11	BELASTINGEN.....	102
4.5.12	STATUTAIRE REGELING OMTRENT DE BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN	102
4.5.13	GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	102
5	OVERIGE GEGEVENS	104
5.1	ACTUARIËLE VERKLARING	104
5.2	CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	106

2 KENGETALLEN EN KERNCIJFERS

2.1 Meerjarenoverzicht van kengetallen en kerncijfers

	2023	2022	2021	2020	2019
Deelnemers					
Deelnemers ¹	11	11	224	228	237
Gewezen deelnemers	532	661	475	460	452
Pensioengerechtigden	264	<u>258</u>	<u>249</u>	<u>240</u>	<u>234</u>
Totaal aantal deelnemers	807	930	948	928	923
Ouderdomspensioen	185	182	173	166	164
Nabestaanden- en wezenpensioen	<u>79</u>	<u>76</u>	<u>76</u>	<u>74</u>	<u>70</u>
Totaal pensioengerechtigden	264	258	249	240	234
<i>Bedragen in €*1.000</i>					
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie ²	-	-	2.183	2.046	1.879
Kostendeckende premie	-	-	3.555	3.212	2.526
Gedempte premie	-	-	2.201	1.832	1.695
Pensioenuitvoeringskosten	418	451	336	333	309
Uitvoeringskosten in euro per deelnemer ³	1.519	1.676	711	711	656
Ouderdomspensioen	1.454	1.393	1.305	1.288	1.272
Wezenpensioen/afkopen	107	33	14	13	8
Nabestaandenpensioen	<u>333</u>	<u>332</u>	<u>343</u>	<u>355</u>	<u>378</u>
Totaal pensioenuitkeringen	1.894	1.758	1.662	1.656	1.658
Saldo overdracht van rechten	-885	-624	76	-2	-242
Toeslagverlening in % ⁴	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Aanwezig pensioenvermogen	66.763	62.505	87.602	83.743	75.652
Technische voorzieningen	57.541	55.945	82.389	86.305	77.736
Minimaal vereist eigen vermogen (MEV)	2.271	2.204	3.251	3.556	3.187
Vereist vermogen (exclusief MEV)	10.198	10.220	13.695	14.260	12.831
Beleidsdekkingsgraad	116,9%	109,2%	103,3%	90,5%	95,0%
Actuele dekkingsgraad	116,0%	111,7%	106,3%	97,0%	97,3%

¹ Inclusief de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers.

² Zie voor een toelichting op de feitelijke -, gedempte en kostendeckende premie paragraaf 3.11.

³ Het aantal deelnemers is hierbij de som van de actieve en gepensioneerde deelnemers overeenkomstig de aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Vanwege de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst is het aantal actieve deelnemers fors afgenomen in 2022.

⁴ De toeslagpercentages zijn de toeslagverlening die in het boekjaar is gegeven per de 1e van het volgende boekjaar.

	2023	2022	2021	2020	2019
Vereiste dekkingsgraad	121,7%	122,2%	120,6%	120,6%	120,6%
Reële dekkingsgraad ⁵	86,8%	83,0%	83,7%	74,3%	76,6%
Beleggingsportefeuille					
Aandelen	29.397	28.271	39.280	33.854	29.447
Vastrentende waarden	37.017	33.904	46.382	48.186	44.507
Derivaten	-	-	-	-	-
Totaal beleggingen	66.414	62.175	85.662	82.040	73.954
Beleggingsopbrengsten	7.612	-22.090	3.441	8.377	12.009
Beleggingsperformance					
Beleggingsrendement	12,8%	-25,8%	4,3%	11,5%	19,4%
Beleggingsrendement afgelopen 5 jr. ⁶	4,4%	1,2%	7,3%	8,45%	5,97%
Vermogensbeheer in % van gem. verm. excl. transactiekosten	0,38%	0,35%	0,38%	0,40%	0,42%
TV actieven als % van totale TV	3%	3%	35%	35%	34%

2.2 Toelichting op doel en functie meerjarenoverzicht

Het doel van het meerjarenoverzicht is inzicht te geven in de belangrijkste kengetallen en kerncijfers over de afgelopen vijf jaar.

De dekkingsgraad is het quotiënt van het pensioenvermogen en de voorziening pensioenverplichtingen. De portefeuillerendementen zijn vóór aftrek custodian- en overige kosten.

Ale bedragen in dit verslag zijn in EUR x 1000 tenzij anders wordt vermeld.

⁵ Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

⁶ Meetkundig gemiddelde.

3 VERSLAG VAN HET BESTUUR

3.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Coram, statutair gevestigd te Geldrop is opgericht op 23 augustus 1977. De laatste statutenwijziging was op 24 maart 2017. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41087291. Het fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Missie

Stichting Pensioenfonds Coram wil voor haar deelnemers, zolang als mogelijk, een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds zijn. Met een eigen ondernemingspensioenfonds is de invloed en betrokkenheid van de belanghebbenden het grootst en kunnen de belanghebbenden zelf het serviceniveau kiezen binnen een acceptabele omvang van de uitvoerings- en vermogensbeheerkosten.

Het bestuur realiseert zich daarbij wel dat een eigen ondernemingspensioenfonds niet realiseerbaar blijft en is voornemens om zich op te gaan heffen.

Visie

Bij een duurzaam en betrouwbaar pensioenfonds hoort een solide (financieel) beleid. Belangrijke onderdelen van het beleid zijn onder meer het indexatiebeleid, medezeggenschap van alle belanghebbenden, beginselen van goed pensioenfondsbestuur, het beleggingsbeleid en een gedegen risicomangement- en communicatiebeleid.

Het is de ambitie om het geld dat aan ons is toevertrouwd zo te beheren, dat alle participanten nu en in de toekomst een goed pensioen wordt geboden. Het is de ambitie van het fonds om dit pensioen te indexeren om de koopkracht voor de deelnemers in stand te houden. Dit kan niet uit de premie worden gefinancierd. Dit betekent dat het pensioenfonds dit moet verdienen met beleggen. Het pensioenfonds neemt dus beleggingsrisico, omdat het van mening is dat beleggingsrisico, gemiddeld genomen, op de lange termijn beloond wordt met een positief rendement. Het lopen van risico's betekent ook dat handhaving van de nominale aanspraken laat staan koopkrachtbehoud geen vanzelfsprekendheden zijn.

In 2023 is de financiële positie aanmerkelijk verbeterd. Het fonds heeft echter besloten nog niet tot indexatie over te gaan. Het pensioenfonds streeft ernaar in 2023 de pensioenaanspraken en -uitkeringen onder te brengen bij een verzekeraar. Bij deze overgang wordt naast het inkopen van een vaste jaarlijkse indexatie ook de mogelijkheid open gehouden om een eenmalige indexatie te doen en daarmee de niet gegeven indexatie over 2023 (al dan niet deels) te compenseren.

Het handhaven van een solide (financieel) beleid vergt veel van het bestuur. Zowel in tijd, kennis als kosten. Het voortbestaan van een eigen ondernemingspensioenfonds is dan ook niet evident en besloten is om zich op te gaan heffen zeker gezien het feit dat de werkgever

per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst heeft opgezegd waardoor het pensioenfonds per 1-1-2022 is verder gegaan als een gesloten pensioenfonds zonder premie-inkomsten.

Strategie

Het pensioenfonds voert een “no nonsense”-beleid. Daarmee is zij nog steeds in staat om tegen acceptabele tijdsbesteding en kosten de pensioenregeling uit te voeren. Dit laat onverlet dat het verstandig is om de uitvoering van de pensioenregeling via een eigen ondernemingspensioenfonds periodiek (in beginsel om de drie jaar of vaker, indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven) te toetsen en te evalueren. Deze periodieke evaluatie heeft er in 2021 toe geleid dat het bestuur besloten heeft tot een collectieve waarde-overdacht van de pensioenaanspraken naar een andere uitvoerder.

Het bestuur houdt zowel de uitvoeringskosten als die van vermogensbeheer nauwlettend in de gaten. Ook in 2023 is dat het geval geweest. Wel zijn de kosten gestegen door de kosten verbonden aan de uitvoering van de activiteiten in het kader van de beoogde collectieve waardeoverdracht..

We zijn van mening dat we ook in 2023 geen onverantwoorde risico's hebben genomen in het beleggingsbeleid en dat we door goede monitoring en rapportages (zie de risicoparagraaf) in control zijn over wat er gebeurt. De rapportages van de administrateur geven ook aan dat vastlegging van gegevens, uitkeringen e.d. voldoen aan de eisen die we daaraan gesteld hebben.

Betrokkenheid van deelnemers is van groot belang voor het behoud van draagvlak en solidariteit. Duidelijke en transparante communicatie, ook over risico's, staat hoog in het vaandel. Het pensioenfonds wil de deelnemers een helder inzicht geven in hun pensioensituatie.

In 2023 zijn meerdere nieuwsbrieven uitgegaan waarin onder meer aandacht is besteed aan de ontwikkelingen rondom de voorgenomen opheffing van het fonds en de financiële positie van het fonds.

Beleid en verantwoording

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst opgezegd. Hierdoor is het pensioenfonds per 1-1-2022 verdergegaan als een gesloten pensioenfonds zonder premie-inkomsten.

Het fonds geeft uitvoering aan het pensioenreglement. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Voor 807 deelnemers, gewezen deelnemers/slapers en gepensioneerden wordt eind 2023, EUR 66.763 vermogen belegd (inclusief het herverzekeringsdeel).

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt als “goed huisvader” de regie over de werkzaamheden van het pensioenfonds.

In de Actuariële en Beleidstechnische Nota (ABtN) zijn de opzet van het pensioenfonds, de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin is beschreven hoe het pensioenfonds omgaat met de besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is onderdeel van het crisisplan van het pensioenfonds dat als bijlage bij de ABtN is opgenomen.

Het pensioenreglement en de ABtN zijn beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat hij/zij handelt in het belang van alle belanghebbenden van het pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het bestuur afweegt worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd. Het bestuur weegt in zijn besluitvorming de aanbevelingen van de visitatiecommissie mee en gaat een dialoog aan met het verantwoordingsorgaan bij het afleggen van verantwoording.

3.2 Organisatie

Bestuur

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2023 is als volgt:

Naam	Geboorte jaar	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
Ir. P. Hulshof MBA	1955	Voorzitter	Werkgever	01-03-2008	2025
Vacature			Werkgever		
Vacature			Werkgever		
R.A.M. Rosenau	1964	Secretaris	Werknemer	12-06-2009	2025
Vacature			Werknemer		
A.W.J. Vergauwen	1952		Pens.Gerechtigden	17-06-2020	2024

Het bestuur realiseert zich dat er zowel voor de vertegenwoordiging van de werkgever als die voor de werknemers een aantal vacatures in het bestuur bestaan. Gezien de verwachting dat de collectieve waardeoverdracht in 2024 afgerond kan worden is besloten om in de ontstane vacatures niet te voorzien. Indien de collectieve waardeoverdracht geen doorgang vindt dan zal actief gezocht gaan worden naar nieuwe vertegenwoordigers.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan een uitvoeringsorganisatie te weten Appel Pensioenuitvoering B.V. Deze werkzaamheden betreffen de pensioenadministratie en de bestuursondersteuning. Het vermogensbeheer is ondergebracht bij BNP Paribas Asset Management. Het pensioenfonds wordt hierbij geadviseerd door EY Financial Consulting Services.

Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk is en blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fond, in overeenstemming met de vastlegging in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABtN).

Diversiteit bestuur en overige gremia

Het bestuur bestaat in 2023 uit drie mannen en het verantwoordingsorgaan uit twee mannen en één vrouw.

Er wordt niet voldaan aan het streven naar tenminste één persoon die jonger is dan 40 jaar en minimaal één vrouw in het bestuur. Gezien de verwachte collectieve waardeoverdracht 2024 wordt niet actief gezocht naar nieuwe vertegenwoordigers die aan dit streven voldoen.

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur bestaat uit de voorzitter en de secretaris. De administrateur voert de dagelijkse gang van zaken. Alle operationele besluiten worden via de bestuursondersteuning voorgelegd aan het bestuur.

Verantwoordingsorgaan (VO)

Het VO vertegenwoordigt alle belanghebbenden van het pensioenfonds. Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel lid van het VO en het VO als geheel is dat hij/zij handelt in het belang van alle belanghebbenden van het pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen.

Jaarlijks beoordeelt het VO het handelen van het bestuur in algemene zin, het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar en de beleidskeuzes van het bestuur die betrekking hebben op de toekomst. Daarnaast heeft het VO uit hoofde van de wet bepaalde adviesrechten. Het VO doet verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Naam	Geboorte jaar	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
H.J.M. van Stiphout	1951	Voorzitter	Pensioengerechtigden	2009	2025
Mevr. C.Christophe	1971	Secretaris	Werknemers	2017	2025
N.J.M. Klerx	1957		Werkgever	2023	2025

In 2023 heeft de heer H. van Deursen zijn dienstverband met de werkgever beëindigd. Als gevolg daarvan heeft de heer van Deursen ook zijn voorzitterschap bij het verantwoordingsorgaan beëindigd. De werkgever heeft de heer N.J.M. Klerx bereid gevonden om de vacature die hierdoor is ontstaan als vertegenwoordiger namens de werkgever in te vullen. Hiermee is het verantwoordingsorgaan weer voltallig. De heer H.J.M van Stiphout heeft het voorzitterschap overgenomen.

Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door de visitatiecommissie. Het intern toezichtorgaan heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het is onder meer belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Het toezichtorgaan legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever. Het interne toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het fonds van de normen in de Code Pensioenfondsen. De visitatiecommissie doet verslag van zijn bevindingen in paragraaf 3.3.

De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke leden van de Visitatie Commissie Pensioenfondsen, te weten :

Naam	Geboortjaar	Functie	Lid sinds	Einde zittingsduur
R. van Leeuwen	1955	Voorzitter	2020	2024
P. van Ravenzwaaij	1968	Lid	2020	2024
J. van Besouw	1954	Lid	2020	2024

Uitvoering, uitbesteding en kosten

Met uitvoeringsorganisatie Appel Pensioenuitvoering BV is een service level agreement (SLA) afgesloten. De werkzaamheden betreffen de financiële administratie, de pensioenadministratie en de bestuursondersteuning. Het vermogensbeheer is ondergebracht bij BNP Paribas Investment Partners. Het pensioenfonds wordt hierbij geadviseerd door EY Montesquieu Finance B.V.

Met de uitvoerder en de vermogensbeheerder zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. De prestatiebeloningen in de contracten zijn zodanig dat de partijen niet worden aangemoedigd om meer risico te nemen dan het bestuur aanvaardbaar acht. In het bestuursverslag doet het bestuur verslag van de kosten van uitbesteding.

Het bestuur voert periodiek overleg met de uitvoerder en vermogensbeheerder(s) over de kwaliteit van de uitvoering. Beide organisaties verstrekken jaarlijks een interne beheersingsrapportage (ISAE 3000A/3402) die door het bestuur jaarlijks wordt geanalyseerd en met de organisaties wordt besproken.

Het bestuur heeft voor het toezicht op de vermogensbeheerder(s) met een service level agreement en rapportage en het instellen van een beleggingscommissie, maatregelen getroffen om toezicht te kunnen uitoefenen op de activiteiten van de vermogensbeheerders. Hierbij is met name het monitoren van het beleggen binnen de mandaten van het bestuur van belang. Bovendien wordt hierbij aandacht gegeven aan de aard, juiste interpretatie en uitvoering van beleggingen in lijn met de uitkomsten van de ALM-studie.

Beleggingsadviescommissie

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie (Belco) opgericht met als mandaat het monitoren van de vermogensbeheerder, het adviseren van het bestuur over het beleggingsbeleid en het opstellen van het conceptbeleggingsplan.

De commissie is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Naam	Functie
Ir. P. Hulshof MBA	Voorzitter (ad interim)
R.A.M. Rosenau	Aspirant lid
R. Maas	Extern adviseur
N. Beckers	Notulist

De sleutelfunctiehouder risicomanagement en de sleutelfunctiehouder audit wonen de commissievergaderingen bij als toehoorder.

De Belco heeft een voorbereidende en adviserende rol inzake het strategische beleggingsbeleid richting het bestuur, het monitoren als het adviseren over het invullen van specifieke richtlijnen voor de portefeuille, het toetsen en evalueren van het gevoerde en te voeren beleid, het onderhouden van contacten met de vermogensbeheerder en het

bijhouden van beleggingstechnische kennis. De taken en bevoegdheden van de Belco zijn vastgelegd in het document “Strategisch Beleggingsbeleid”.

Op basis van de verwachting dat de financiële middelen in 2023 overgedragen zouden gaan worden is de Belco in het verslagjaar viermaal bijeen geweest en daarnaast is er frequent contact met elkaar geweest door middel van een (telefonische) call.

Communicatiecommissie

Het bestuur heeft een communicatiecommissie (ComCom) opgericht met als mandaat de voorbereiding over de communicatie-uitingen en de uitvoering hiervan. De commissie is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Naam	Functie
A.W.J. Vergauwen	Voorzitter
Mevr. J.V.K. Smulders-Cardol	Lid namens de werkgevers
G. van der Schoor	Extern adviseur

De ComCom adviseert en ondersteunt het bestuur in de breedste zin van het woord over zaken op het gebied van het communicatiebeleid. De ComCom bereidt het (lange termijn) Beleidsplan Communicatie voor, welk plan (periodiek) door het bestuur wordt vastgesteld en ter advisering wordt voorgelegd aan het Verantwoordingsorgaan.

Compliance officer

Naam
Mevr. J.V.K. Smulders-Cardol

De compliance officer is onafhankelijk van het bestuur.

De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- ✓ Onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode.
- ✓ Het uitvoeren van de integriteitsrisico analyse

De taken leiden onder meer tot het toetsen van de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur van het pensioenfonds.

De compliance officer heeft een rapport over 2023 opgesteld. Hier zijn geen bijzonderheden uit gebleken.

Externe ondersteuning

Het fonds werd bijgestaan door de volgende externe deskundigen:

Functie	Externe partij
Accountant	Mw. drs J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA, Mazars Accountants N.V.
Administrateur	G. van der Schoor, Appel Pensioenuitvoering B.V.
Adviserend actuaaris	W.H. de Geus BSc, Willis Towers Watson
Beleggingsdeskundige	R. Maas, EY Financial Consulting Services.
Bestuursondersteuning	G. van der Schoor, Appel Pensioenuitvoering B.V.
Certificerend actuaaris	Drs C.G.M. Kroon AAG, Willis Towers Watson
Vermogensbeheerder	BNP Paribas Asset Management
Custodian	BNP Paribas Securities Services

Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)

In januari 2019 zijn de wijzigingen in de Pensioenwet uit hoofde van de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Het doel van IORP II is het bevorderen van de verdere harmonisatie van pensioenen in de Europese Unie. De Richtlijn bevat nadere regels rondom grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten, governance, risicobeheer, beloningsbeleid en informatieverstrekking aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Ook bevat de Richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Een nieuwe verplichting is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB.

Het pensioenfonds heeft naar aanleiding van IORP II de zogenaamde sleutelfuncties geïmplementeerd in de governancestructuur. Dit betreft de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

Het fonds heeft de sleutelfuncties, op basis van het “three lines” model als volgt ingericht.

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele invulling
Risicobeheer functie	Drs. H.J.J. Debrauwer	Debrauwer Advies
Actuariële functie	Drs C.G.M. Kroon AAG	Willis Towers Watson
Interne audit functie	A.W.J. Vergauwen	A.W.J. Vergauwen

De houders van de sleutelfuncties zijn getoetst en goedgekeurd door DNB.

Actuariële functie

Op kwartaalbasis wordt een uitgebreide actuariële rapportage ontvangen die door het bestuur wordt besproken.

Risicobeheer functie

Op kwartaalbasis wordt een uitgebreide risico rapportage ontvangen die door het bestuur wordt besproken. Daarnaast verzorgt de functiehouders risicobeheer voor elke bestuursvergadering een risico-dashboard.

Interne audit functie

In 2023 zijn gezien de verwachte collectieve waardeoverdracht geen specifieke audits verricht. De functiehouders heeft zich geconcentreerd op de rapportages van de uitbestedingspartners, van E.Y. en van diverse tweedelijns functies. De (externe) rapportages bevatten geen concrete aanbevelingen die voor Coram van toepassing zijn. Daarnaast is de functiehouders nauw betrokken geweest bij de voorbereiding inzake een eventuele overgang naar een APF.

Voor zover van toepassing rapporteren de diverse functiehouders hun materiële bevindingen en aanbevelingen op het gebied dat onder hun verantwoordelijkheid valt aan het bestuur en aan de visitatiecommissie.

3.3 Verslag van de visitatiecommissie

De wettelijke taak van visitatiecommissie (hierna VC) bestaat zoals bekend, uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van Stichting Pensioenfonds Coram (hierna het fonds), op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Visitaties zijn geen doel op zich, maar een middel om tot goede governance te komen. De VC heeft de periode van 1 januari t/m 31 december 2023 onderzocht. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna VITP).

De VC is door het bestuur benoemd waarbij het bestuur ervoor gekozen heeft om de VC ongewijzigd te laten. Over de keuze is advies gevraagd aan het verantwoordingsorgaan (hierna VO). Het VO heeft hiermee ingestemd.

De VC legt jaarlijks haar bevindingen vast in een rapport en legt verantwoording af aan het VO, aan het bestuur en aan de werkgever.

De VC heeft een aantal aanbevelingen voor 2024 e.v. naar aanleiding van de bevindingen over het verslagjaar 2023.

Het functioneren van de governance

Oordeel

De VC blijft, net als in haar vorige rapportage, bezorgd over het feit dat er vacatures in het bestuur waren en dat deze, zoals toegezegd in het Jaarverslag 2021, in 2023 nog niet ingevuld zijn. Ook is de VC van oordeel dat de bemensing van het VO in 2023 niet aan de daaraan te stellen eisen voldeed.

Aanbeveling

De VC vraagt aandacht voor de bemensing van het bestuur en het VO en is verheugd te hebben vernomen dat dit begin 2024 was ingevuld.

Het functioneren van het bestuur

Oordeel

Het bestuur richtte zich gedurende het jaar met name op een CWO en had daarbij, voor zover de VC dat kan beoordelen, weinig oog voor andere zaken zoals de eerdere aanbevelingen uit de diverse gremia. Er heeft veelvuldig overleg plaatsgevonden met het VO over de CWO maar een zelfevaluatie van het bestuur heeft niet plaatsgevonden. Onduidelijk blijft ook of er andere zaken met het VO besproken zijn.

Aanbeveling

De zelfevaluatie van het bestuur is naast een wettelijk vereiste ook voor het afleggen van de verantwoordelijkheid van groot belang. Zeker waar de bezetting van het bestuur beperkt is en er een item zoals de opheffing van het fonds aan de orde is. De VC beveelt aan dat

het bestuur zijn eigen handelen kritisch tegen het licht houdt en hiervan verslag doet in de notulen.

Zorg voor notulen die duidelijk maken dat besluiten een collectief besluit zijn en formuleer dat helder.

Maak op het moment dat een voorgenomen besluit (bijvoorbeeld CWO naar CB-APF) geen doorgang vindt een analyse van bestuurlijke zaken die dan opgepakt moeten worden.

Zorg dat het VO ook voor de gewone gang van zaken binnen het pensioenfonds aangesloten blijft.

Het beleid van het bestuur

Oordeel

De VC begrijpt de focus op een CWO naar, oorspronkelijk, CB APF maar Wet- en Regelgeving eist van het bestuur om oog te houden op het totaal. Zeker nu de CWO in het verslagjaar niet heeft plaatsgevonden, zal de focus ook gericht moeten blijven op het veiligstellen van de pensioenaanspraken van alle gewezen deelnemers en de gepensioneerden en meer algemeen, de compliance met alle relevante toepasselijke regels ook voor de mogelijke overgang naar een herverzekeraar.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om zicht te houden op de gevolgen van de keuzes van het fonds en het bijbehorende tijdspad en de daarbij behorende formele stappen zoals het formuleren van de evenwichtige belangenafweging van de diverse opties. Zo wordt nu gesproken over een eenmalige verhoging versus een jaarlijkse verhoging. De VC beveelt voorts aan om ook voldoende aandacht te schenken aan de eventuele toepasselijke voorwaarden bij een CWO naar een herverzekeraar (zoals datakwaliteit).

Algemene gang van zaken binnen het fonds

Oordeel

Hoewel dit misschien begrijpelijk is, gezien de situatie waarin het fonds zich bevond, had het bestuur rekening moeten houden met de mogelijkheid dat de CWO niet in 2023 zou plaatsvinden.

De VC is van oordeel dat met name de onderbouwing van de evenwichtigheid bij de te plegen overdracht van de rechten en plichten van het fonds, gekoppeld aan de liquidatie nadien, een hoger ambitieniveau rechtvaardigt.

Aanbeveling

Anticipeer op de eisen van DNB en het VO bij de overdracht van de rechten en plichten van het fonds, en de liquidatie nadien van het fonds, en hou hierbij ook de evenwichtige belangenafweging goed in de gaten. Daarnaast blijft het zaak voldoende aandacht te blijven besteden aan compliance met wet- en regelgeving.

Adequate risicobeheersing

Oordeel

Nu besloten is tot een CWO naar een herverzekeraar, en de mogelijkheid tot inkoop van indexaties afhankelijk is van de dekkingsgraad van het fonds, dient hierop door het bestuur beleid te worden geformuleerd.

Aanbeveling

Zorg dat je als bestuur zicht hebt op het totale risicoprofiel en laat dat terugkomen in de notulen van de bestuursvergadering.

Vorm beleid ten aanzien van de beleggingen zodat de kans op een voor de deelnemers aantrekkelijke CWO op korte termijn haalbaar is, rekening houdend met de afspraken die hierover met het VO worden gemaakt. Indien nodig stem dit aangepaste beleid af met DNB.

Evenwichtige belangenafweging

Oordeel

De VC is van oordeel dat het bestuur op zichzelf oog heeft voor de inherente problematiek vanwege de evenwichtige belangenafweging, maar de VC is van oordeel dat het bestuur zowel inhoudelijk als formeel dit nog meer inzichtelijk moet maken en als zodanig moet vast leggen en daarover expliciet verantwoording dient af te leggen.

Aanbeveling

Besteed meer aandacht aan de besluitvorming omtrent de belangenafweging bij het maken van de keuzes omtrent de CWO, en de bijbehorende beleggingswijze, en blijf hierover ook in contact met het VO.

Communicatie

Oordeel

De VC is van oordeel dat de onderbouwing van alle oplossingsuggesties aan de deelnemers in de Nieuwsbrieven een (veel) hoger ambitieniveau had verdiend en, daarnaast, hoe een en ander past in het vanuit het bestuur na te streven beleid betreffende de evenwichtige belangenafweging.

Aanbeveling

Gezien het gehele verloop van het CWO traject en de wijzigende keuzes die hierin gemaakt zijn, en mogelijk nog worden, is gedegen en onderbouwde communicatie naar de deelnemers essentieel voor het uiteindelijke draagvlak. Communiceer daarom duidelijk over de beschikbare opties, de argumenten voor en tegen deze opties en de belangenafweging die voor het bestuur een rol spelen.

Naleving Code Pensioenfonds

Oordeel

De VC kan niet beoordelen in welke mate het fonds wel voldoet aan de code en in welke mate niet.

Aanbeveling

Maak zichtbaar dat het bestuur oog heeft voor de bepalingen in de code en dat het bestuur voldoet aan de code (comply or explain). Ga ook in op de impact van de wijziging van de code per 1 januari 2024.

Cultuur en gedrag

Oordeel

Het bestuur functioneert op een goede manier met respect voor elkaar. Evenwel, omdat bij besluitvorming niet duidelijk is hoe een discussie is verlopen, kan de VC niet constateren of bijvoorbeeld één van de bestuursleden te dominant is. Er heeft geen zelfevaluatie plaatsgevonden en de notulen zijn summier. Voor de VC is onduidelijk hoe de communicatie met het VO precies heeft plaatsgevonden en welke rol iedere partij heeft gespeeld bij de verhoging van de maximaal toegestane korting bij de CWO.

Aanbeveling

De VC doet de aanbeveling dat het bestuur de zelfevaluatie 2023 alsnog uitvoert. Ook een evaluatie van de samenwerking met het VO is wenselijk.

Opvolging van eerdere aanbevelingen van het interne toezicht

Oordeel

De aanbevelingen van de VC zijn geen vast agendapunt in de bestuursvergaderingen.

Aanbeveling

Laat de bespreking van de aandachtspunten van Accountant, Actuaris en de VC een vast onderwerp op de agenda zijn en notuleer de eventuele opvolging hiervan en de bijbehorende voortgang

Rob van Leeuwen

Paul van Ravenzwaaij

Jan van Besouw

1 mei 2024

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft kennis genomen van het rapport van de visitatiecommissie. Er lijkt een patstelling te zijn ontstaan tussen het oordeel van het bestuur over hoe zij zich door deze voor het pensioenfonds enerverende periode heen werkt en dat van de visitatiecommissie (hierna VC). De VC erkent aan de ene kant dat het bestuur toegewijd, betrokken en op deskundige wijze opereert, anderzijds vindt de VC dat het bestuur dat niet altijd op de meest gedegen manier vastlegt en voldoende zichtbaar onderbouwt. Het bestuur wil zich best ontvankelijk tonen voor deze kritiek en heeft volgens haar ook stappen gezet in deze de afgelopen periode, maar vindt ook dat de VC te weinig oog en oor heeft voor door het bestuur aangedragen argumenten (en daarbij behorende verwijzingen naar documenten/onderliggende "bewijsstukken"). Het bestuur zal daar waarvan zij vindt dat de VC terecht

kritiek uit deze wederom ter harte nemen. De VC heeft haar eigen verantwoordelijkheid in dit proces en dat respecteert het bestuur ook.

3.4 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) is samengesteld uit Dhr. N.J.M Klerx (namens de werkgever), Mevr. C. Christophe (namens de actieve deelnemers) en Dhr. H.J.M. van Stiphout (namens de gepensioneerden).

Hoofdtaken VO

- a. Jaarlijks bevoegd om een algemeen oordeel te geven over:
  - Het handelen van het bestuur in algemene zin.
  - Het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar.
  - Beleidskeuze die op de toekomst betrekking hebben.
- b. Adviseert het bestuur over het beleid inzake beloningen, het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan, de vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht, het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure, het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid, de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Activiteiten VO

- Het VO heeft 10 keer in eigen kring vergaderd.
- Er hebben 5 gezamenlijke gesprekken/vergaderingen met een delegatie van het bestuur plaatsgevonden, waarin het VO voornamelijk is bijgepraat over de CWO en overige lopende zaken.
- Er heeft 1 gezamenlijk vergadering plaatsgevonden met de visitatiecommissie.
- Er heeft 1 vergadering plaatsgevonden waarbij de certificerend actuaire en de accountant bij aanwezig waren. Deze vergadering stond in het teken van het jaarverslag over 2023.
- Na het vertrek van H.H.J.M.M. van Deursen is N.J.M. Klerx bereid gevonden om zitting te nemen in het VO. Vanaf dat moment heeft H.J.M. van Stiphout de rol van voorzitter op zich genomen.
- Voor H.J.M. van Stiphout en C. Christophe zijn de zittingstermijnen verlengd tot 2025.

Adviesaanvragen

Gedurende 2023 zijn er 2 adviezen uitgebracht inzake voorgenomen besluit tot liquidatie pensioenfonds en overdracht verplichtingen.

- Op 4 januari 2023 betref het de adviesaanvraag voor de gewijzigde CWO inzake overdracht verplichtingen aan APF Centraal Beheer Kring Premie. Voor deze CWO hebben VO en bestuur een aanvullende overeenkomst met voorwaarden getekend.
- Op 11 april 2023 betref het een gewijzigde adviesaanvraag CWO inzake overdracht verplichtingen aan APF Centraal Beheer Kring Premie. Dit betref een aanpassing van het maximaal te korten percentage

Door het VO is uiteindelijk op beide adviesaanvragen een positief advies met voorwaarden afgegeven.

Algemeen oordeel 2023

Het bestuur heeft afdoende informatie verstrekt aan het verantwoordingsorgaan om een algemeen oordeel te kunnen vormen.

- Het VO vindt dat gedurende 2023 de focus van het bestuur voornamelijk gericht was op de CWO.
- Het VO onderstreept de missie van het bestuur.
- Het handhaven van een solide financieel beleid blijft terecht hoog op de prioriteitenlijst staan van het bestuur. Dit vanwege een lager eigen vermogen dan het vereist eigen vermogen.
- Wij hebben geconstateerd dat het bestuur in het algemeen een kundige, constructieve en serieuze indruk heeft gemaakt en dito heeft gehandeld inzake het fonds.
- De onvolledige bezetting van het bestuur maakt het steeds moeilijker voor het bestuur om de principes voor goed pensioenbestuur te vertalen naar het fonds.
- Voor zover het VO kan beoordelen heeft het bestuur in 2023 een consistent beleid gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen afgewogen en gewaarborgd zijn.
- Wij vertrouwen erop dat het bestuur uitvoering geeft aan de opmerkingen en aanbevelingen welke in het accountantsverslag, het actuariael rapport en het verslag van de visitatiecommissie zijn opgenomen.

Vooruitblik 2024

Het VO zal in 2024 de evenwichtige belangenafweging zeer kritisch blijven volgen alsook de gevolgen bij een eventuele overdracht.

Dhr. H.J.M. van Stiphout , voorzitter

Mevr. C. Christophe, secretaris

Dhr. N.J.M. Klerx, , lid

Reactie bestuur op het verslag VO over 2023

Het Verantwoordingsorgaan (hierna VO) concludeert dat het bestuur in 2023 op een kundige, constructieve en consistente wijze heeft gehandeld, maar ook dat het bestuur alle zeilen moet bijzetten om met de beperkte bezetting het fonds draaiende te houden en de juiste keuzes te maken om de pensioenen over te dragen naar een andere uitvoerder en daarna te liquideren. Het bestuur zal zeker gehoor geven aan de oproep van het VO om alle opmerkingen van de diverse stakeholders te adresseren indien deze bijdragen aan het voldoen aan de normen van een beheerste en integere bedrijfsvoering, noodzakelijk zolang de nagestreefde overdracht van de pensioenen naar een andere uitvoerder niet heeft plaatsgevonden.

Het bestuur waardeert het zeer dat het VO snel en adequaat in de opvolging van de ontstane vacature heeft voorzien. In deze spannende periode voor het fonds was dat van groot belang.

Het VO is het afgelopen jaar wederom veel vaker bijeen moeten komen dan gemiddeld en dat geldt ook voor het aantal overleggen met het bestuur. Vaak was het verzoek om op korte termijn bij elkaar te komen en snel een inhoudelijke reactie of advies te geven op een toch moeilijke en gevoelige materie. Het VO is daar net zoals in 2022 wederom op een zeer goede wijze in geslaagd, waarvoor dus grote dank.

3.5 Verslag van het bestuur

Hoofdpijnen

De belangrijkste onderwerpen in het verslagjaar waren de ontwikkeling van de dekkingsgraden in combinatie met de beoogde collectieve waardeoverdracht.

Bestuursmodel

Het bestuur hanteert het paritaire bestuursmodel. In dit model zijn de belanghebbenden op een zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd. Het bestuur is van mening dat het huidige bestuursmodel nog steeds passend is. In het boekjaar 2023 hebben daarom geen wijzigingen plaatsgevonden in het bestuursmodel.

De procedures rondom benoeming, ontslag en schorsing van bestuursleden of leden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in de statuten en de reglementen van het betreffende orgaan. Deze reglementen zijn opgenomen op de website van het fonds.

Collectieve waardeoverdracht en liquidatie

Gezien de toegenomen eisen die aan het besturen van een pensioenfonds worden gesteld heeft het bestuur een aantal jaren geleden de intentie uitgesproken om het pensioenfonds op termijn te liquideren. De afgelopen jaren zijn hiervoor uitvoerige gesprekken gevoerd met verschillende partijen en zijn de verschillende mogelijkheden verkend. Daarnaast heeft de werkgever per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds beëindigd en is de nieuwe pensioenopbouw ondergebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten.

De beslissing van de werkgever is voor het bestuur des te meer reden geweest om in 2021 over te gaan tot concretere stappen om het pensioenfonds op te gaan heffen. Centraal Beheer bleek in de eerdere gesprekken ook een goede partij om de opgebouwde pensioenaanspraken aan over te dragen met als voordeel dat de nieuwe aanspraken en de opgebouwde aanspraken (straks) bij dezelfde partij onder beheer zijn. Eind 2021 zijn de gesprekken met Centraal Beheer geïntensiveerd met de intentie om in 2022 over te gaan tot een collectieve waardeoverdracht.

Centraal Beheer APF Kring DB Koopkracht kwam in eerste instantie als meest geschikte kandidaat naar voren. Vergelijkbare ambitie en risicoprofiel en dekkingsgraden die in november 2021 dicht bij elkaar lagen waren hierbij belangrijke argumenten voor de onderbouwing van deze keuze. De evenwichtige belangenafweging heeft zowel kwalitatief als kwantitatief plaatsgehad en leidde tot de conclusie dat de belangen van verschillende groepen deelnemers gediend waren met deze collectieve waardeoverdracht en niet tot ongewenste effecten (inzake solidariteit en proportionaliteit) leiden voor één of meerdere groepen van deelnemers. In de periode van besluitvorming, begin 2022, was er qua beleggingsbeleid één belangrijk verschil tussen Centraal Beheer APF Kring DB Koopkracht en het pensioenfonds namelijk de rente-afdekking. De rente-afdekking van het ontvangende fonds was beduidend lager dan die van pensioenfonds Coram. Door de sterk stijgende rente met name in het eerste halfjaar van 2022 ontstond er een zodanig groot

verschil in dekkingsgraad tussen beide pensioenfonds en dat de collectieve waardeoverdracht tot een onacceptabel grote korting ging leiden voor de deelnemers van pensioenfonds Coram. Centraal Beheer APF heeft echter nog een andere kring, Centraal Beheer APF Kring DB Premie. Deze kring komt qua regeling en beleggingsbeleid vrijwel overeen met de Centraal Beheer APF Kring DB Koopkracht, maar wel met een lagere (start) dekkingsgraad. De verschillende onderzoeksstappen zijn opnieuw doorlopen en die leiden tot de conclusie dat ook met een collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer APF Kring DB Premie de belangen van alle partijen op evenwichtige wijze worden gediend.

De dekkingsgraad van CB APF Kring Premie was eind augustus 2022 ongeveer gelijk aan die van pensioenfonds Coram zodat bij onveranderende omstandigheden kortingen achterwege zouden kunnen blijven of tot een minimum beperkt zouden kunnen blijven. Eind 2022 is de procedure voor een verklaring van geen bezwaar van DNB opgestart met de verwachting dat de collectieve waardeoverdracht begin 2023 geëffectueerd kan worden. Na ontvangst van de verklaring van geen bezwaar door DNB was de financiële positie van het pensioenfonds, door de oplopende rente helaas niet meer toereikend genoeg om een collectieve waardeoverdracht te realiseren zonder een pensioenkorting binnen de aangegeven bandbreedte. De voorgenomen collectieve waardeoverdracht is hierdoor begin 2023 niet gerealiseerd. Na overleg met DNB is de verklaring van geen bezwaar in eerste instantie verlengd met 1 juni 2023 als uiterste realisatie datum en is de verklaring van geen bezwaar daarna nogmaals met een periode van 3 maanden verlengd tot 1 september 2023. Helaas is de financiële positie van het pensioenfonds gedurende die periode ook niet toereikend genoeg geweest om binnen de door DNB gestelde termijn een collectieve waardeoverdracht te realiseren. De voorgenomen collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer APF Kring DB Premie is niet haalbaar gebleken en na overleg met Centraal Beheer is besloten het waarde overdracht traject te beëindigen

Buy-in / Buy-out

Nu een overgang naar een APF niet realiseerbaar is en doorgaan als gesloten pensioenfonds ook geen optie is is het bestuur zich gaan oriënteren op een buy-in / buy-out bij een verzekeringsmaatschappij.

Evenals bij de overgang naar een APF is voor de eventuele overgang naar een verzekeringsmaatschappij gekeken naar de evenwichtige belangenafweging en zijn de nodige kwalitatieve- en kwantitatieve berekeningen gemaakt. Uit deze analyses bleek dat een overgang naar een verzekeringsmaatschappij (inmiddels) een goed alternatief is. Het vermogen is waarschijnlijk (ruim) voldoende voor de inkoop van de nominale pensioenaanspraken zonder korting. Daarnaast bestaat waarschijnlijk nog de financiële ruimte voor de inkoop van een (beperkte) gegarandeerde jaarlijkse indexatie al dan niet in combinatie met een eenmalige indexatie bij de overgang naar een verzekeringsmaatschappij.

De optie voor een verzekeringsmaatschappij bleek een reële optie te zijn waarna (al) medio 2023 bij vier verzekeringsmaatschappijen een eerste oriënterende offerte is opgevraagd voor een buy-in / buy-out. Twee verzekeringsmaatschappijen hebben positief gereageerd op het verzoek. Twee verzekeringsmaatschappijen hadden (toen) geen interesse. Uit de

afgegeven offertes bleek het vermogen van het pensioenfonds inderdaad (ruim) voldoende te zijn voor de inkoop van de nominale aanspraken inclusief een (beperkte) gegarandeerde jaarlijkse indexatie al dan niet in combinatie met een eenmalige indexatie.

Nadat de collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer definitief geen doorgang vindt en de overgang naar een verzekeringsmaatschappij een goede optie blijkt te zijn (geen korting bij de overgang) besluit het bestuur om de pensioenaanspraken van de deelnemers definitief over te gaan dragen naar een verzekeringmaatschappij.

Eind 2023 is weer bij alle vier verzekeringsmaatschappijen een update van hun offerte opgevraagd. Daarop hebben drie verzekeringsmaatschappijen positief gereageerd en een verzekeringsmaatschappij had (nog steeds) geen interesse. De uitkomsten van de offertes zijn door het bestuur begin 2024 beoordeeld. In de Toekomstparagraaf (3.11) wordt een update gegevens van de stand van zaken per juni 2024.

Overleg met DNB

Gedurende 2023 heeft frequent formeel en informeel overleg plaatsgevonden met DNB over de voorgenomen waardeoverdracht. Zoals aangeven is door DNB een verklaring van geen bezwaar afgegeven voor een waardeoverdracht naar Centraal Beheer, die tot twee keer toe is verlengd. DNB is gedurende de gehele periode op de hoogte gehouden maar helaas is de financiële positie van het pensioenfonds niet toereikend genoeg geweest om te voldoen aan de gestelde voorwaarden en is de collectieve waardeoverdracht beëindigd. Inmiddels heeft het bestuur besloten om de pensioenaanspraken van de deelnemers over te gaan dragen naar een verzekeringmaatschappij. Ook over deze nieuwe situatie is frequent overleg met DNB. Wel zal de gehele collectieve waardeoverdracht aanvraag en procedure opnieuw doorlopen moeten worden. Inmiddels is die door het bestuur (weer) opgestart.

Overleg met het Verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan heeft een (belangrijk) adviesrecht bij de liquidatie van het pensioenfonds. In eerste instantie wat het uitdrukkelijke advies van het verantwoordingsorgaan, geen korting van de pensioenaanspraken bij de overdracht naar Centraal Beheer. Door het steeds groter wordende verschil in dekkingsgraden bij in eerste instantie de Kring Koopkracht en later bij de Kring Premie van Centraal Beheer was dit advies niet realiseerbaar. Een korting wat onafwendbaar. Met het verantwoordingsorgaan heeft intensief en frequent overleg plaatsgevonden over deze situatie en de hoogte van de (aanvaardbare) korting. Het intensieve overleg heeft geen (te) hoge korting kunnen voorkomen voor 1 september 2023 waarmee de verklaring van geen bezwaar door DNB is vervallen en de voorgenomen collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer is beëindigd. Het intensieve contact met het verantwoordingsorgaan zet zich nu voort voor de overgang naar een verzekeringsmaatschappij.

Code pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioen- fondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed

pensioenfondsbestuur' geformuleerd. In oktober 2018 is een herziene Code gepubliceerd. In de herziene versie van de Code zijn de normen gegroepeerd aan de hand van acht thema's.

De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Bepalend voor de werking van de Code is hoe de pensioenfonds met de intenties van de Code omgaan niet de mate waarin ze die naar de letter naleven. Dat betekent dus dat er ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. Nieuw is dat het intern toezicht wordt gevraagd om in zijn rapportage te rapporteren over de naleving van de Code. De rapportage van het intern toezicht is opgenomen in hoofdstuk 3.3

Het bestuur van het fonds heeft de naleving van de normen van de Code geïnteriseerd. Zaken die om nadere uitvoering vroegen zijn inmiddels opgepakt door het bestuur. Het bestuur toont hiermee aan dat het een verantwoord bestuursbeleid voert. Het pensioenfonds past de normen van de Code vrijwel volledig toe

Nr.	Beknopte omschrijving	Invulling
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Voor de verantwoording wordt verwezen naar het verslag van het bestuur (hoofdstuk 3.5)
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	De geschiktheid wordt bij aanvang getoetst, Gezien de beperkte horizon is een driejaarlijkse evaluatie waarschijnlijk niet (meer) van toepassing.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	De visitatiecommissie betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak en rapporteert hierover in zijn rapport (hoofdstuk 3.3)
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Voor de missie, visie en strategie wordt verwezen naar het profiel (hoofdstuk 3.1)
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Het bestuur heeft een MVB beleid vastgesteld. Het MBV beleid is beschikbaar op de website
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	De compliance officer ziet toe op naleving van de gedragscode en doet daarvan verslag in haar rapportage. In het bestuursverslag wordt verslag gedaan van de zelfevaluatie.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Voor de verantwoording wordt verwezen naar het verslag van het bestuur (hoofdstuk 3.5)

Voor zover het pensioenfonds afwijkt van de normen van de Code wordt dit hierna per norm toegelicht.

Nr.	Beknopte omschrijving	Invulling
7	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	Door het bestuur is er een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid vastgesteld. Op de deelnemersvergadering is hiermee ingestemd. Gezien de verwachte CWO (in 2024) is er geen afstemming met de deelnemers d.m.v. een enquête geweest.
9	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Alle bestuursleden zijn in het geval van calamiteiten direct benaderbaar. Een nood procedure is daardoor niet relevant.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Het bestuur voldoet niet en het VO voldoen wel aan de eis van tenminste een vrouw. Aan de leeftijdseis wordt zowel in het Bestuur als in het VO niet voldaan. Door de verwachte beperkte horizon wordt er geen stappenplan opgesteld.
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Het bestuur streeft naar de maximale herbenoemingstermijn van 3 x 4 jaar. Gezien de deelnemerspopulatie en de daaruit voortvloeiende beperkte beschikbaarheid van kandidaten voor bestuur en VO kan hiervan worden afgeweken
57	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Gezien de verwachte CWO (in 2024) is een beoordeling waarschijnlijk niet meer van toepassing. Het bestuur heeft besloten de samenwerking te continueren.
63	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	In 2021 is het Communicatieplan 2021-2024 opgesteld. In 2020 is door middel van een enquête, de effectiviteit van de ingezette communicatiemiddelen gemeten.

Deskundigheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Hiertoe is per bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Het

programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld.

De deskundigheid wordt jaarlijks getoetst voor individuele bestuursleden en het bestuur als geheel. De uitkomsten zijn vastgelegd in de deskundigheidsmatrix. Op basis van de toegewezen aandachtsgebieden wordt jaarlijks bepaald welke acties moeten worden ondernomen om de vereiste deskundigheid te halen respectievelijk te behouden. Het niveau van de toetsing ligt vast in de eindtermen. Voor de leden van het VO en het toezichtorgaan zijn eigen deskundigheidseisen van toepassing.

Naleving wet- en regelgeving en communicatie met de toezichthouder

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Voor het fonds relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging wordt besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving door het fonds.

Gedragscode

De gedragscode voor het fonds over de periode 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023 is in 2024 door alle bestuursleden en de leden van het VO ondertekend.

Dwangsommen

Aan het pensioenfonds zijn in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes opgelegd.

Datalekken

Over het verslagjaar 2023 heeft het fonds geen melding gemaakt van een datalek bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

Klachten, geschillen en onregelmatigheden

Klachten en geschillen kunnen door belanghebbenden worden gemeld bij de pensioenuitvoerder (Appel Pensioenuitvoering).

In 2023 heeft de pensioenuitvoerder geen klachten ontvangen.

Onregelmatigheden die binnen het fonds, zijn organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd kunnen worden gerapporteerd bij de compliance officer op grond van de incidentenregeling van het fonds.

In 2023 heeft de compliance officer geen meldingen van incidenten ontvangen.

Communicatie met DNB

Gedurende 2023 heeft er in eerste instantie frequent overleg plaatsgevonden met DNB over de voorgenomen collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer APF Kring DB Premie. . Toen bleek dat een overgang naar Centraal Beheer APF Kring DB Premie financieel niet haalbaar was is overgegaan naar overleg over een collectieve waardeoverdracht naar een verzekeringmaatschappij.

Daarnaast heeft in 2023 de volgende (reguliere) fondsspecifieke correspondentie met DNB plaatsgevonden :

- ✓ DNB Uitvraag niet-financiële risico's 2023;
- ✓ DNB Uitvraag Integriteitsrisico 2023;
- ✓ Maand en kwartaal rapportages 2023;
- ✓ Premiestaten ;
- ✓ Reglementen ;
- ✓ Jaarstaten ;
- ✓ Aanlevering ABTN

Vanwege de verwachting dat de collectieve waardeoverdracht op korte termijn gerealiseerd zou worden is voor het indienen van een Herstelplan en de Haalbaarheidstoets ontheffing van DNB ontvangen.

Uitbesteding

Het bestuur heeft diverse malen overleg gevoerd met de uitvoeringsorganisatie over de dienstlevering overeenkomstig de service level agreement. Daarnaast heeft het bestuur op grond van zijn analyse van de interne-beheersingsrapportages (ISAE 3000/3402) aanvullende vragen gesteld aan de uitvoeringsorganisatie over bepaalde aspecten van de kwaliteit van de beheersmaatregelen.

Periodiek heeft het bestuur overleg gevoerd met de vermogensbeheerder. In dit overleg is uitvoerig stilgestaan bij de resultaten van de vermogensbeheerder. Hierop komen wij later in dit verslag nog terug. Daarnaast heeft het bestuur kennisgenomen van interne beheersingsrapportages (ISAE 3402) van de vermogensbeheerder en heeft het bestuur deze geanalyseerd.

De uit de analyse naar voren komende vragen en bevindingen zijn met de vermogensbeheerder besproken.

Herverzekeringsbeleid

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten. Risico's van overlijden met betrekking tot het partner- en wezenpensioen en het ANW hiaat zijn hierdoor niet meer van toepassing. Het herverzekeringscontract is per 1-1-2022 beëindigd.

Wegens het voorgenomen besluit van het bestuur om de pensioenaanspraken te gaan overdragen zijn de herverzekeringscontracten met Zwitserleven en Aegon in 2023 afgekocht.

Communicatie

Communicatie met de deelnemers van het fonds vindt plaats via de werkgever, de website en rechtstreeks door het pensioenfonds. De persoonlijke pensioeninformatie is beschikbaar via het UPO en het Pensioenregister (www.mijnpensioenoverzicht.nl).

Alle slapers en pensioengerechtigden hebben in 2023 een UPO ontvangen.

In 2023 zijn drie nieuwsbrieven verstuurd waarin de deelnemers uitvoerig zijn geïnformeerd over de status van de voorgenomen collectieve waardeoverdracht. De deelnemers zijn geïnformeerd dat een overgang naar de Centraal Beheer APF Kring DB Premie financieel (ook) niet haalbaar was nadat de overgang naar Centraal Beheer APF Kring DB Koopkracht ook geen doorgang kon vinden. De deelnemers zijn geïnformeerde dat het bestuur heeft besloten om de pensioenaanspraken nu over te gaan dragen naar een verzekeringmaatschappij met de verwachting om dit in 2024 te realiseren.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van het fonds heeft het afgelopen jaar zeer frequent (dertien maal) vergaderd met als belangrijkste agendapunten in eerste instantie de collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer en later de overdracht naar een verzekeringsmaatschappij, het overleg met het Verantwoordingsorgaan en het overleg met DNB.

Naast deze onderwerpen is ook aandacht besteed aan de reguliere beleidscyclus :

- ✓ Beoordelen adviezen / analyses van de beleggingscommissie;
  - ✓ Verklaring beleggingsbeginselen;
  - ✓ ESG beleid;
  - ✓ Strategisch Beleggingsbeleid 2019-2023;
  - ✓ Investment Cases;
  - ✓ Beleggingsplan 2023;
  - ✓ Uitbestedingsbeleid;
- ✓ Diverse beoordelingen / analyses;
  - ✓ Integriteitsanalyse;
  - ✓ Risico rapportages / risico matrix;
  - ✓ Update Geschiktheidsplan;
  - ✓ Rapportages Actuariële Functiehouder;
- ✓ Update van de ABTN;
- ✓ Diverse DNB uitvragen / enquêtes;

Beloningsbeleid

Het fonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Het fonds heeft daarbij een afweging gemaakt op basis van de (lange termijn) doelstellingen van het fonds, de passendheid in de bedrijfstak/onderneming of beroepsgroep, de verantwoordelijkheid en de aan de functies gestelde eisen en het tijdbeslag.

De voorzitter ontvangt een bezoldiging vanuit de werkgever. De overige bestuurders ontvangen geen bezoldiging.

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Alleen de bestuurders die werknemer zijn van één van de bij het fonds aangesloten ondernemingen, nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Zelfevaluatie

De collectieve waardeoverdracht doet een groot beroep op de tijd en inspanning van de drie bestuursleden. De collectieve waardeoverdracht is een langduriger traject dan destijds was verwacht. Gelukkig wordt het bestuur daarbij bijgestaan door hun kundige adviseurs die ook al langdurig bij het pensioenfonds betrokken zijn. Tezamen met de drie bestuursleden hebben zij aangegeven het collectieve waardeoverdracht traject te zullen voltooien. Hiermee is de continuïteit geborgd en is het bestuur van mening dat in de huidige setting het liquidatietraject op een verantwoorde wijze doorlopen en afgerond kan worden.

3.6 Risicoparagraaf ten aanzien van doelstellingen, beleid en risicohouding

Vooraf

Zoals op meerdere plaatsen in dit bestuursverslag al gememoreerd is het pensioenfonds voornemens om tot liquidatie over te gaan. Deze liquidatie kan plaatsvinden nadat de pensioenaanspraken via een collectieve waardeoverdracht zijn overgedragen aan een andere pensioenuitvoerder. Dit is na 2022, ook in 2023 nog niet gelukt. Onderstaand wordt zowel het risicoperspectief behandeld vanuit de nagestreefde liquidatie als vanuit de nog altijd bestaande “going concern”-situatie.

Risicohouding

De risicohouding van een fonds is de mate waarin een fonds, na overleg met de vertegenwoordigers van werkgever of werkgeversverenigingen en werknemers-(verenigingen) en na overleg met de organen van het fonds, bereid is risico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds risico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding is dus een combinatie van de risicobereidheid – het risico dat men wil lopen – en het risicodraagvlak – het risico dat men kan lopen.

Sinds 1 januari 2022 is het pensioenfonds een gesloten fonds zonder uitvoeringsovereenkomst. Dit houdt in dat vanaf dat moment de sociale partners in deze geen rol meer spelen.

Risicohouding Financieel

Het bestuur baseert zich hierbij op de kenmerken van het fonds en hanteert daarbij de volgende beleidsuitgangspunten:

- ✓ de hoogte en volatiliteit van de premie
- ✓ de volatiliteit en de gewenste kans op realisatie van toeslagen;
- ✓ de gewenste kritische grens en volatiliteit ten aanzien van de dekkingsgraad;
- ✓ het maximaal acceptabele niveau van kortingen;
- ✓ de gewenste eigenschappen van het strategische beleggingsbeleid.

In navolgende opsomming is de vastgestelde risicohouding nader uitgewerkt:

- ✓ Zoals in de visie van het pensioenfonds is omschreven heeft het pensioenfonds de ambitie om de pensioenen te indexeren om de koopkracht in stand te houden. Dit kan niet alleen uit de premie worden gefinancierd. Dit betekent dat het pensioenfonds dit moet verdienen met beleggen. Het pensioenfonds neemt, in samenspraak met de sociale partners, dus beleggingsrisico, omdat het van mening is dat beleggingsrisico, gemiddeld genomen, op de lange termijn beloond wordt met een positief rendement. Het lopen van risico's betekent ook dat handhaving van de nominale aanspraken laat staan koopkrachtbehoud geen vanzelfsprekendheden zijn.

- ✓ De prioriteit ligt, conform de visie van het pensioenfonds, meer bij toeslagambitie dan het te allen tijde voorkomen van kortingen. Hiervoor is bij de vaststelling van het gewenste risicoprofiel een verhouding matching / return van 52,5:47,5 toegepast. In de ALM-studie van 2018 was dat 50:50. In 2020 is dat aangepast zonder het risicoprofiel te veranderen door High Yield obligaties te verkopen en die om te zetten in deels aandelen en deels Investment Grade bedrijfsobligaties. Getoetst is dat de uitkomsten van het gewenste risicoprofiel in het beleggingsbeleid niet significant gevoelig zijn voor beperkte afwijkingen in deze verhouding, zoals bijvoorbeeld 60:40.
- ✓ De maatstaf voor de toeslagverlening is de afgeleide prijsinflatie. De toeslagverlening is voorwaardelijk, afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. Het pensioenfonds accepteert, in samenspraak met de sociale partners, dat de kans bestaat dat toeslag niet (volledig) toegekend wordt. Daarnaast wordt ook geaccepteerd dat de mate van toeslagverlening van jaar op jaar sterk kan variëren.
- ✓ Het ambitieniveau van toeslagverlening is vertaald in de mate waarin het pensioen jaarlijks kan worden aangepast ten opzichte van de maatstaf. Het toekennen van toeslagen is geen vanzelfsprekendheid. Het bestuur en sociale partners zijn daarom terughoudend in het wekken van verwachtingen omtrent koopkrachtbehoud. De ondergrens voor het pensioenresultaat is daarom dan ook gelijk aan die van een nominaal pensioen. Dit komt overeen met een pensioenresultaat van 69%.
- ✓ Het risico van afname van de dekkingsgraad, de kans op kortingen en daarmee een lager pensioenresultaat dan 69% worden geaccepteerd. Er worden hieraan geen harde absolute / relatieve grenzen gesteld. Het pensioenfonds bepaalt in overleg met sociale partners of de uitkomsten van de periodieke ALM studie bij het gekozen strategisch beleggingsbeleid (ook in vergelijking tot andere mixverhoudingen) acceptabel zijn.
- ✓ Het pensioenfonds en sociale partners zijn zich ervan bewust dat bij lagere feitelijke dekkingsgraden de kansen op kortingen zullen toenemen. Ook hogere volatiliteiten worden niet uitgesloten. De gekozen strategische beleggingsmix en bijbehorende tactische bandbreedtes wordt op dergelijke ontwikkelingen in principe niet tussentijds aangepast. Wel heeft het pensioenfonds de ruimte het beleggingsbeleid tussentijds beperkt te herzien als het risicoprofiel daardoor niet significant wijzigt.
- ✓ Het risico op de korte termijn wordt uitgedrukt in de wettelijk vereiste solvabiliteitsbuffer. Deze bedraagt voor het beleggingsprofiel van het pensioenfonds ongeveer 21%. De randvoorwaarden aan het beleggingsbeleid⁷ geven een bandbreedte hieromheen van ongeveer 3%. Dit is voor partijen acceptabel. Daarbij is men zich ervan bewust dat door de hoogte van de marktrente en wijzigende creditratings en/of duratie van obligaties van invloed zijn op het VEV en niet inzichtelijk zijn gemaakt in deze bandbreedtes. Indien het VEV van het strategisch beleggingsbeleid door ontwikkelingen hierin met meer dan 5% toeneemt treedt het pensioenfonds in overleg met sociale partners.

---

⁷ Er is hierbij geen rekening gehouden met verschuivingen in de ratingverdeling en of duratie van de staats / bedrijfsobligaties.

Haalbaarheidstoets

- ✓ De haalbaarheidstoets toetst onder meer het pensioenresultaat over een horizon van 60 jaar, uitgaande van diverse omstandigheden. Voor de haalbaarheidstoets wordt een door de toezichthouder voorgeschreven (economische) scenarioset gehanteerd. Deze wijkt af van de uitgangspunten die het bestuur hanteert voor eigen analyses.
- ✓ Het pensioenresultaat geeft de mate van koopkrachtbehoud weer van het pensioen (het feitelijke verwachte toekomstige pensioen afgezet tegen een pensioen dat is gecorrigeerd voor de volledige prijsinflatie).
- ✓ In het kader van de haalbaarheidstoets is door het pensioenfonds is samenspraak met sociale partners een ondergrens gesteld aan het gewenst pensioenresultaat. Enerzijds uitgaande vanuit de feitelijke dekkingsgraad en anderzijds vanuit een evenwichtssituatie (dekkingsgraad waarbij wettelijke vereiste buffer exact aanwezig is). Deze ondergrenzen zijn gesteld op:
  - Vanuit feitelijke dekkingsgraad: 69%
  - Vanuit evenwichtssituatie: 69%.
- ✓ Dit komt overeen met het pensioenresultaat bij een nominaal pensioen (zonder toeslagen).
- ✓ In het kader van de haalbaarheidstoets wordt tevens gekeken naar de maximale afwijking van het pensioenresultaat in een slechtweers scenario ten opzichte van de gewenste ondergrens vanuit de feitelijke dekkingsgraad. Dit geeft de mate van volatiliteit/risico weer. Deze afwijking is door partijen gesteld op maximaal 45%.

In 2015 is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. In geval van een nieuwe pensioenregeling en/of significante wijzigingen zal opnieuw een aanvangshaalbaarheidstoets worden uitgevoerd. De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Het pensioenresultaat en de risico's worden getoetst aan de door het pensioenfonds (in samenspraak met de sociale partners) gekozen ondergrenzen.

Het fonds voert jaarlijks voor 1 juli een haalbaarheidstoets uit. Met de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt gemonitord in hoeverre het verwachte pensioenresultaat nog steeds aansluit bij de oorspronkelijk gewekte verwachtingen. Jaarlijks wordt vanuit de feitelijk financiële positie van het pensioenfonds getoetst of het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansluit bij de door het pensioenfonds gekozen ondergrens en of het pensioenresultaat op fondsniveau in het slechtweersscenario niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau. In 2023 is met toestemming van De Nederlandsche Bank geen nieuwe haalbaarheidstoets uitgevoerd.

Risicohouding niet-financieel

Naast de risicohouding met betrekking tot de financiële risico's heeft het bestuur ook, conform de door haar gevolgde procedures in het kader van integraal risicomanagement de jaarlijkse herijking uitgevoerd van de niet-financiële risico's. De conclusie was dat hierin geen verandering was opgetreden. Het fonds wenst geen onaanvaardbare risico's te lopen in de operationele risico's (zoals vastlegging pensioenaanspraken – en uitkeringen) en wil compliant zijn met wet- en regelgeving, maar realiseert zich ook dat omvang fonds en de kosten verbonden aan het minimaliseren van de risico's beperkingen oplegt. Het fonds maakt dat ook van tijd tot tijd keuzes waarbij bij sommige niet- financiële risico's een zekere risico-acceptatie nodig is.

Belangrijkste risico's

Strategisch

Het continuïteitsrisico , gecombineerd met de vele veranderingen op het gebied van wet- en regelgeving en de kostenfactor, zijn de belangrijkste strategische risico's waaraan het bestuur zich bloot gesteld ziet.

Al in 2017 heeft het bestuur de conclusie getrokken dat een zelfstandig voortbestaan op langere termijn niet gewenst is. In overleg met de sociale partners is naderhand afgesproken het opheffen van het fonds samen te laten vallen met het gelijktijdig onderbrengen van de nieuwe opbouw elders. In 2021 zijn door sociale partners de nodige knopen doorgehakt. Besloten is de nieuwe opbouw onder te brengen in een DC-regeling. Bij het selectieproces voor de nieuwe uitvoerder is ook meegenomen of er partijen waren waarbij ook het pensioenfonds een verantwoorde keuze kon maken om de bij het fonds opgebouwde aanspraken onder te brengen. Na een zorgvuldig selectieproces is toen een uitvoerder (APF) geselecteerd waar beide regelingen zouden kunnen worden ondergebracht. De nieuwe opbouw is inmiddels in beheer bij deze uitvoerder. Voor het pensioenfonds is in 2022 het traject voor de collectieve waardeoverdracht naar een multi-client kring van dezelfde uitvoerder gestart. Uiteindelijk is gebleken dat een collectieve waardeoverdracht naar deze APF niet in het belang van de deelnemers was. Er zou bij overgang een onacceptabele korting op de pensioenen en pensioenaanspraken van de deelnemers van het pensioenfonds moeten plaatsvinden. Ook het Verantwoordingsorgaan adviseerde negatief. In de tweede helft van 2022 heeft het bestuur dan ook het herverzekeren van de pensioenaanspraken in de overwegingen meegenomen als optie voor het opheffen van het pensioenfonds. De sterk verbeterde financiële positie lag hieraan mede ten grondslag.

De bestuurlijke continuïteit staat nog steeds onder druk. Waren er eind 2020 twee vacatures, per eind 2021 is dat opgelopen tot drie vacatures. Gezien de wens tot liquidatie is besloten de vacatures voor de overzienbare periode dat het pensioenfonds nog bestaat niet op te vullen. Het fonds leunt daarbij sterk op haar adviseurs.

Financieel

De financiële positie van het fonds verbeterde wederom sterk in 2023. Lag de beleidsdekkingsgraad eind 2022 op 109,2%, eind 2023 was deze gestegen tot 116,9%.. Het fonds heeft het renterisico in 2023 gemiddeld voor 50% afgedekt (op basis UFR rente).

Met de voorgenomen CWO heeft het fonds besloten om geen nieuwe driejaarlijkse ALM-studie uit te voeren en het strategisch beleggingsplan te verlengen. Ook hier is gekeken of dit vanuit risicoperspectief en risicohouding te onderbouwen was.

De verzekeringstechnische risico's zijn voor zover mogelijk herverzekerd.

Operationele en uitbestedingsrisico's

De meeste activiteiten besteedt het pensioenfonds uit, waardoor operationele risico's zich vooral voordoen binnen processen van externe dienstverleners en de administrateur in het bijzonder. De gerelateerde uitbestedingsovereenkomst, ISAE 3402-verklaringen en SLA worden periodiek beoordeeld. Per kwartaal rapporteert de administrateur over de kwaliteit van haar dienstverlening op basis van de in de SLA vastgelegde KPI's. Het afgelopen jaar bleek deze, net als in voorgaande jaren, op goed niveau te zijn. Belangrijk is in ieder geval dat er geen issues zijn geconstateerd in de correcte vastlegging van de pensioenaanspraken en de tijdige en correcte betaling van de pensioenuitkeringen. Bij deze operationele risico's is de risicotolerantie van het fonds zeer laag.

De uitbestedingspartners besteden ook weer werkzaamheden uit aan andere partijen. Het is belangrijk om de keten van onderuitbesteding in kaart te brengen en de daaraan verbonden risico's. Het aantal onderuitbestedingen bij pensioenfonds Coram is beperkt.

Het pensioenfonds heeft de verschillende jaarlijkse uitvragen van DNB naar niet-financiële risico's ook dit jaar weer ingevuld. De uitvraag betrof meer onderdelen dan andere jaren en verschaftte ook het fonds meer inzicht in eventuele aandachts- en verbeterpunten inzake het risicobeleid.

Frauderisicoanalyse

Het is voor het bestuur belangrijk om fraude te voorkomen, daar zijn de processen op ingericht en dit wordt ook periodiek besproken. Dit niet alleen om de eigen reputatie te waarborgen, maar het is uiteraard ook in het belang van onze stakeholders.

De organisaties waar werkzaamheden aan zijn uitbesteed, informeren het bestuur hier ook jaarlijks over. Op deze manier kunnen mogelijke risico's tijdig en goed worden ingeschat. In de (risico)rapportages die periodiek van onze uitbestedingspartners worden ontvangen, wordt stelselmatig aandacht besteed aan naleving wet- en regelgeving, frauderisico's en het stelsel van maatregelen om mogelijke frauderisico's te beheersen. Daar zijn in het afgelopen boekjaar geen bijzonderheden uit naar voren gekomen.

Een ander mogelijk risico voor het fonds heeft betrekking op de periodieke betalingen die gedurende het jaar moeten worden geaccordeerd. Hier zijn strikte afspraken over gemaakt binnen het bestuur en de uitvoeringsorganisatie. Per betaling geldt het vier-ogen principe,

De uitvoeringsorganisatie bereidt de transacties voor in de bankapplicatie waarna de transacties pas doorgang kunnen vinden als die door een bestuurslid wordt geaccordeerd. Het door een of meer bestuursleden zelfstandig voorbereiden van transacties in de bankapplicatie is (technisch) afgeschermd en niet mogelijk. Naast het vier-ogen principe is ook een betalingslimiet van toepassing.

Bestuursleden dienen zich te houden aan de gedragscode van het pensioenfonds. Bestuursleden vullen elk jaar een verklaring in dat zij het bepaalde in de gedragscode hebben nageleefd en dat ook zullen blijven doen. Over 2023 is deze verklaring door alle bestuursleden ondertekend. Daarnaast is bij het pensioenfonds/uitvoerder sprake van een klachtenreglement, geschillenreglement, klokkenluidersregeling en incidentenregeling, om allerlei mogelijke onwenselijkheden als fraude te voorkomen.

Het frauderisico wordt derhalve als laag ingeschat. Er is ondermeer sprake van een strikte scheiding van taken, waarbij het feit dat de pensioenuitvoering is uitbesteed aan een gerenommeerde partij extra waarborgen geeft.

ESG-risico's

ESG-risico's gaan een prominentere plaats innemen. Het pensioenfonds checkt periodiek het compliant zijn met wet- en regelgeving op dit terrein. In 2023 betrof het met name de wet- en regelgeving inzake de SFDR. Het fonds kwalificeert zich als "overig" (artikel 6). Dat betekent dat het fonds in haar beleggingsbeleid niet expliciet duurzaamheidsfactoren en negatieve effecten van ESG-risico's in haar beleggingsbeslissingen betreft. Dat wil niet zeggen dat de vermogensbeheerder dat niet doet in de feitelijke uitvoering. Daarnaast rapporteert de vermogensbeheerder over de CO2 uitstoot hetgeen door de Beleggingscommissie wordt gemonitord.

Overige risico's

Er zijn geen bijzondere compliance risico's geconstateerd. Het risico op cybercrime wordt als hoogste risico binnen deze groep van risico's ingeschat.

De visitatiecommissie is in haar rapportage over 2022 en 2023 kritisch over de risico's die het pensioenfonds loopt. Het pensioenfonds en de sleutelfunctiehouder Risicobeheer onderkennen zeer zeker het bestaan van de meeste door de visitatiecommissie benoemde risico's alleen komt het pensioenfonds bestuur als verantwoordelijke eerste lijn tot een lagere netto-risico-inschatting. De sleutelfunctiehouder Risicobeheer volgt dit ook met meer dan gemiddelde belangstelling.

Integraal risicomanagement

Het fonds heeft een eigen riskmanagement framework geïmplementeerd, waarbij de principes van Integraal Risicomanagement zoals geformuleerd door DNB worden gevolgd.

Integraal Risicomanagement (IRM) is dan het interactieve proces van:

1. het opstellen van de strategie en hieraan gekoppeld het risicoprofiel en de risicobereidheid,
2. het identificeren van risico's,
3. het opstellen en implementeren van het beleid voor risicobeheersing, tot
4. de uitvoering, monitoring en terugkoppeling over risico's en beheersmaatregelen.

Dit proces wordt continu doorlopen, zodat:

- ✓ op het gebied van risicomanagement een zelflerende en zelfsturende organisatie bestaat,
- ✓ die zich bewust is van de impact van de verschillende risico's en de onderlinge samenhang, alsook
- ✓ van de opties voor beheersing en de verschillende consequenties hiervan.

Belangrijk is dat er een goed risicobewustzijn bij het fonds aanwezig is. Om dit te bevorderen wordt sinds het vierde kwartaal 2017 in elke bestuursvergadering het Risk Dash Board behandeld. Hierin zijn weergegeven alle risico's die niet als laag zijn geclassificeerd. Op deze manier kan worden gevolgd of deze risico's, indien gewenst, door additionele risicobeheersingsmaatregelen worden gemitigeerd. Per in het dashboard benoemd risico zijn ook actiehouders aangewezen.

IORP II

De sleutelfunctie Risicobeheer is al geruime tijd operationeel. De sleutelfunctie Risicobeheer wordt "geinsourced". In 2019 waren al de nodige documenten opgesteld zoals het charter en "Beleid en uitvoering Eigen Risicobeoordeling". De sleutelfunctiehouder Risicobeheer rapporteert op kwartaalbasis aan het bestuur over zijn activiteiten en over het risicobeeld van het pensioenfonds. Ook is een Eigen Risico Beoordeling (ERB), reeds in 2020, uitgevoerd. Gezien de waarschijnlijk korte horizon van het pensioenfonds heeft de scenario-analyse zich beperkt tot de verschillende mogelijkheden die zich kunnen voordoen met betrekking tot de opheffing van het pensioenfonds. Tevens is de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer beoordeeld. Daaruit zijn enkele verbeterpunten als acties geformuleerd zoals betere inbedding in strategische beleidscyclus en betere vastlegging van de risico-afwegingen. Omdat de ERB al voorzag in de risicobeoordeling met betrekking tot de opheffing van het pensioenfonds is er in 2021 geen nieuwe specifieke ERB uitgevoerd als onderdeel van de voorgenomen collectieve waardeoverdracht.

Een grondige herijking van de risico's vindt periodiek plaats in een risicoworkshop bijvoorbeeld als onderdeel van de jaarlijkse brainstormsessie en zelfevaluatie van het bestuur. Voor het laatst is dat in 2021 gebeurd. Omdat verwacht werd dat in 2022 er een collectieve waardeoverdracht zou worden gerealiseerd heeft deze herijking sindsdien niet plaatsgevonden. Met grote regelmaat wordt wel een risk dashboard CWO opgeleverd en geactualiseerd. Nu de collectieve waardeoverdracht langer duurt dan verwacht is daarin ook meegenomen het "going concern"-risico.

De sleutelfunctiehouder Risicobeheer neemt ook deel aan het sleutelfunctiehoudersoverleg van Appel Pensioenuitvoering BV.

Risicomatrix

Jaarlijks vindt een grondige herijking van de risico's vanuit de risicomatrix plaats. De conclusies hieruit worden meegenomen in het riskdashboard dat vanuit de risicobeheerfunctie ten behoeve van elke bestuursvergadering wordt geactualiseerd en door het bestuur wordt besproken. Vanaf 2022 is deze jaarlijkse cyclus doorbroken. Het werd niet opportuun geacht in verband met de geplande collectieve waardeoverdracht om de jaarlijkse herijking te continueren. Daarvoor in de plaats wordt door de sleutelfunctiehouder Risicobeheer elke bestuursvergadering een riskdashboard opgeleverd als risicovoortgangsrapportage in verband met de collectieve waardeoverdracht die door het bestuur wordt doorgenomen. Daarnaast levert de sleutelfunctiehouder Risicobeheer op kwartaalbasis een uitgebreide risico rapportage op aan het bestuur.

3.7 Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar:

(* € 1.000)	Pensioen- vermogen	Technische voorzieningen	Dekkings- graad
Stand per 1 januari 2023	62.505	55.945	111,7%
Beleggingsresultaten	7.612	3.625	
Premiebijdragen	-	-	
Uitkeringen	-1.894	-1.854	
Waardeoverdrachten	-885	-948	
Pensioenuitvoeringskosten	-418	-74	
Wijziging excassokosten	-	602	
Overige	-157	245	
Stand per 31 december 2023	66.763	57.541	116,0%

De verandering in de dekkingsgraad is voornamelijk het gevolg van het resultaat op premie, rendement op beleggingen, de wijziging van de excassokosten en de renteverandering.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

(* € 1.000)	2023	2022	2021	2020
Premieresultaat	-	3	-645	-536
Interestresultaat	3.987	2.288	9.761	-2.204
Pensioenkorting	-	-	-	-
Waardeoverdrachten	63	10	5	35
Kanssystemen	-289	-200	-324	-311
Wijziging sterftetafel	-	-420	-	-
Wijziging grondslagen	-	-	-	2.529
Wijziging excassokosten	-602	-	-1.180	-
Kosten	-344	-380	-	-
Overig resultaat	-153	46	158	8
	2.662	1.347	7.775	-479

De technische voorzieningen zijn berekend op basis van de DNB rente termijnstructuur.

Bij het waarderen van de verplichtingen is de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur van 31 december 2023 gehanteerd. Deze is vastgesteld op basis van geobserveerde marktrentes waarbij een UFR-methodiek wordt gehanteerd in lijn met voorstel Commissie Parameters 2022. Hierbij wordt vanaf een looptijd van 50 jaar de forwardrente gelijkgesteld

aan de forward rente die is afgeleid van de geobserveerde marktrentes bij een looptijd van 30 jaar en een looptijd van 50 jaar.

Uitvoeringskosten

(* € 1.000)	2023	2022
Administratieve uitvoeringskosten	418	451
In euro's per deelnemer	1.519	1.676
Vermogensbeheerkosten	244	261
In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen	38	35
Transactiekosten	79	74
In aantal basispunten over het gemiddeld belegd vermogen	12	10
Gemiddeld belegd vermogen	64.295	73.919

In de onderstaande paragrafen worden de kosten verder toegelicht.

Administratieve uitvoeringskosten

De administratieve uitvoeringskosten bestaan onder meer uit de kosten voor de administratie, actuaris, advies, accountant, automatisering en toezicht. De totale uitvoeringskosten in 2023 bedragen EUR 418 (2022: EUR 451).

De administratieve uitvoeringskosten zijn per saldo gedaald door met name lagere actuariskosten en lagere administratiekosten.

De kosten per deelnemer zijn sterk afhankelijk van de schaalgrootte van een pensioenfonds, de samenstelling van het deelnemersbestand en het geboden serviceniveau. Daarom is de vergelijking met andere pensioenfondsen lastig. Rapporten van andere fondsen zijn niet opgevraagd maar het bestuur is, gezien de lean-and-mean opvatting, van mening dat de administratieve kosten goed beheerst worden.

Vermogensbeheerkosten

(* € 1.000)	2023	% van het gemiddeld belegd vermogen	2022	% van het gemiddeld belegd vermogen
Advieskosten en bewaarloon	59	0,09%	60	0,08%
Beheerkosten en servicekosten	185	0,29%	201	0,27%
Totaal	244	0,38%	261	0,35%

De kosten voor vermogensbeheer bestaan uit beheerkosten en servicekosten. Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer in 2023 bedraagt 244, circa 17 minder dan in 2022.

De totale vermogensbeheerkosten zijn gebaseerd op opgaven van de externe managers, niet zijnde de uitvoeringsorganisatie.

De daling van de kosten voor vermogensbeheer wordt verklaard door een afname van het gemiddeld belegd vermogen van 73.919 in 2022 naar 64.295 in 2023. Procentueel zijn de kosten vermogensbeheer in 2023 gestegen. In belangrijke mate doordat de beheerkosten en servicekosten zijn gestegen vanwege de beleggingen in de iets duurdere assets.

Ook voor de vergelijking van de vermogensbeheer kosten zijn geen rapporten van andere pensioenfonds opgevraagd. Op basis van een merendeels passieve portefeuille en geen fiduciair manager zouden de kosten wellicht wat lager moeten zijn. Het pensioenfonds wordt voor het vermogensbeheer echter ondersteund door EY voor extra beleggingsexpertise, risicomangement en rapportages met wat hogere kosten tot gevolg, maar bijdraagt aan de gewenste governance.

Beleggingsstijl/beleggingsmix

Het bestuur van het fonds voert een gedeeltelijk passieve en actieve beleggingsstijl uit.

Ultimo 2023 werd van de beleggingen circa 73,7% passief beheerd en circa 26,3% actief beheerd.

Transactiekosten

(* € 1.000)	2023	% van het gemiddeld belegd vermogen	2022	% van het gemiddeld belegd vermogen
Aan- en verkoopkosten beleggingstitels	79	0,12%	74	0,10%
Totaal	79	0,12%	74	0,10%

Het totaal van de geschatte transactiekosten in 2023 bedraagt 79 circa 5 meer dan in 2022. Deze schatting is gebaseerd op een opgave van de vermogensbeheerder.

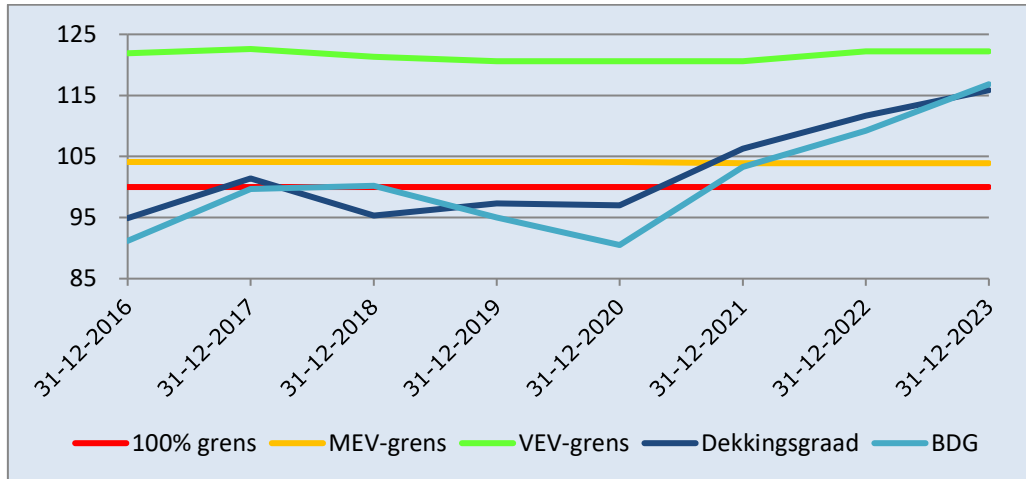
In 2023 zijn de kosten gestegen vanwege een hoger aantal transacties. Ook de marktwaarde van de portefeuille laat dezelfde stijging zien.

Aansluiting met jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten en de transactiekosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals gepresenteerd in de jaarrekening. De toelichting in het bestuursverslag houdt rekening met de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Financiële positie

In de periode 2017- 2023 hebben de beleidsdekkingsgraad, de nominale dekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld:

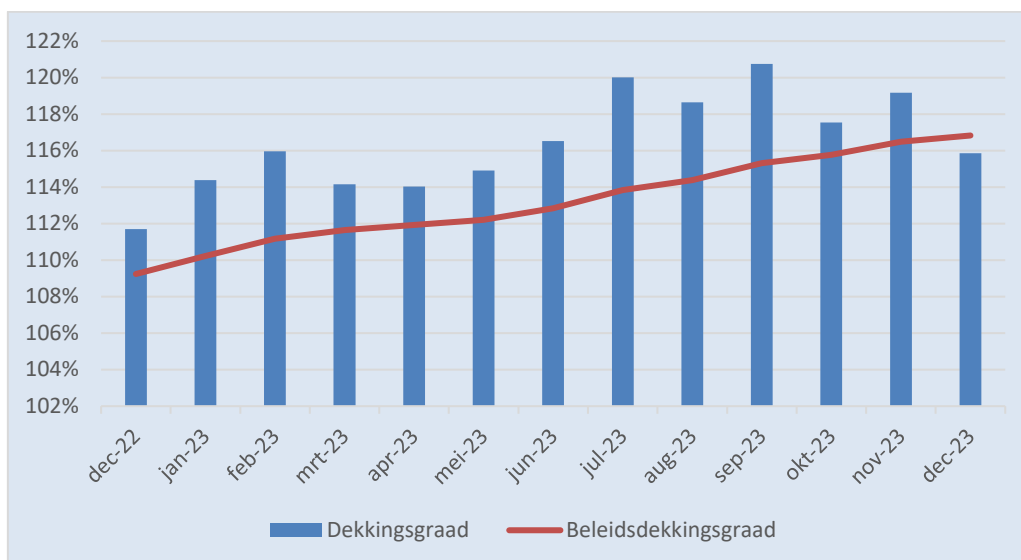

Beleidsdekkingsgraad

Onder het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dag-koersen. Per 31 december 2023 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 116,9% (de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2022 bedroeg 109,2%).

Om de juistheid van de maandelijkse berekening van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad te waarborgen, zijn de interne beheersmaatregelen versterkt door de toevoeging van dit proces aan de ISAE 3402 verklaring van de pensioenadministrateur.

Onderstaande grafiek geeft de maand-op-maand-ontwikkeling aan van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad

Minimaal vereist eigen vermogen, vereist eigen vermogen en herstelplan

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt per 31 december 2023 103,9%.

Het vereist eigen vermogen per bedraagt 31 december 2023 121,7% en is gedaald van 2022. Het vereist eigen vermogen per 31 december 2022 bedroeg 122,2%.

Per 31 december 2022 was de beleidsdekkingsgraad 109,2% en lag daarmee onder het vereist eigen vermogen. Omdat daardoor sprake is van een reservetekort moet een actualisatie van het herstelplan 2022 in worden gediend bij DNB. Gezien het verzoek voor een collectieve waardeoverdracht en de verwachting dat DNB op korte termijn een reactie van geen bezwaar zal gaan afgeven is van DNB dispensatie ontvangen voor een actualisatie.

Toeslagbeleid

De pensioenovereenkomst heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst met de kenmerken van een middelloonregeling.

Voor de opgebouwde aanspraken en rechten van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden geldt een voorwaardelijk toeslagbeleid. De maatstaf voor voorwaardelijke toeslagverlening is maximaal de afgeleide CPI alle bestedingen (september – september). De toekomstige toeslagen worden uit het beleggingsrendement gefinancierd.

Het pensioenfonds heeft het beleid ten aanzien van inhaaltoeslagen vastgesteld. Dit beleid houdt in dat er inhaaltoeslagen kunnen worden verleend.

De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad worden maandelijks gepubliceerd op de website.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

In 2015 is de (lange termijn) risicohouding vastgelegd door ondergrenzen voor het pensioenresultaat te bepalen. Het verwachte pensioenresultaat wordt vervolgens elk jaar aan deze grenzen getoetst.

In 2015 zijn de ondergrenzen voor de mediaan en de relatieve afwijking vastgesteld op respectievelijk 69% en 45% vanuit de feitelijke financiële positie.

Ook voor het indienen van de haalbaarheidstoets is gezien het verzoek voor een collectieve waardeoverdracht en de verwachting dat DNB op korte termijn een reactie van geen bezwaar zal gaan afgeven is van DNB dispensatie ontvangen voor een actualisatie.

3.8 Beleggingenparagraaf

Het pensioenfonds heeft in 2023 een rendement op zijn beleggingsportefeuille behaald van 12,8%. De returnportefeuille behaalde een rendement van 17,3%. Dit kan grotendeels worden verklaard door een stijging van de aandelenmarkten in ontwikkelde landen. De MSCI World Index behaalde in 2023 een rendement van 19,6% (in euro's gemeten). Daarnaast heeft ook de matchingportefeuille een positief rendement behaald van 8,4%. Emerging Market Debt behaalde ook een positief rendement van 5,8%. Per saldo steeg de dekkingsgraad gedurende het jaar van 112,2% naar 116,0%. De beleidsdekkingsgraad steeg van 109,2% naar 116,9%

De centrale banken zijn in 2023 doorgegaan met het verhogen van hun beleidsrentes tot een niveau van 4% (Europese Centrale Bank, ECB) en 5,25%-5,5% (Federal Reserve). Vervolgens werd besloten de rente niet verder te verhogen, omdat er volgens de centrale banken voldoende signalen waren dat met deze rentestanden de inflatie zou gaan dalen. De inflatie in de eurozone over 2023 is uitgekomen 2,9%, waarmee deze nog steeds hoger ligt dan de doelstelling van de ECB om de inflatie dicht bij, maar onder de 2% per jaar te houden.

De afgenomen financiële reserves bij consumenten en bedrijven zorgden ervoor dat het risico op een recessie in Europa en de Verenigde Staten is toegenomen. Daarnaast hebben vele overheden hun steunpakketten beëindigd die ze hadden opgezet om de impact van de coronacrisis en de energiecrisis te beperken. De lagere bestedingen hebben ertoe geleid dat de economische groei is afgenomen.

Op aandelenmarkten hadden met name de Amerikaanse aandelen een goed jaar: op basis van de MSCI USA Index werd een rendement behaald van 22,2% (in euro's gemeten). Met name technologie-aandelen deden het goed, vanwege de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van Artificial Intelligence (AI). Europese aandelenmarkten stegen eveneens. De aandelen daar behaalden een rendement van 15,8% (op basis van de MSCI Europe Index).

China had ondertussen nog steeds last van een vastgoedcrisis. De economische groei is daardoor achtergebleven bij de verwachting. De aandelenmarkten in China behaalden in 2023 een rendement van -11,2%, terwijl de waarderingen op de Chinese aandelenmarkt al lager waren dan die op de Amerikaanse en Europese aandelenmarkten. Taiwanese en Indiase aandelen behaalden daarentegen hoge rendementen, geholpen gestegen waarderingen van semiconductorproducenten in het geval van Taiwan en sterke economische groei in het geval van India. Per saldo behaalden de aandelen in opkomende economieën een rendement van 6,1% (o.b.v. MSCI Emerging Markets Index).

Vooruitzichten

De afgelopen jaren stonden met name in het teken van hoge inflatie en het rentebeleid van de centrale banken. Het pensioenfonds verwacht dat deze onderwerpen ook in 2024 weer relevant zullen zijn. Per december 2023 komt het inflatiecijfer in de eurozone uit op 2,8%. De ECB verwacht dat de inflatie verder zal dalen tot 2,3% in 2024 en 2,0% in 2025. De

verwachting is dat de ECB in 2024 zal beginnen met het verlagen van de beleidsrentes. Het rentebeleid van de centrale banken zal wederom een grote impact hebben op de waarderingen van zowel aandelen als vastrentende waarden.

De ECB verwacht momenteel een beperkte economische groei van 0,6% in 2024 voor de eurozone, welke zal stijgen tot circa 1,5% in 2025 en 1,6% in 2026.

Door het hoge rendement van het afgelopen jaar zijn de waarderingen van aandelen in ontwikkelde markten significant opgelopen. Hierdoor zijn de marktverwachtingen voor aandelen relatief onzeker. Marktverwachtingen voor aandelen opkomende markten liggen hoger dan die voor ontwikkelde markten. Daarnaast zijn door de renteontwikkelingen en -verwachtingen en de hoge aandelenwaarderingen, beleggingen in vastrentende waarden interessanter geworden dan voorheen.

Al deze verwachtingen ten spijt is er nog veel onzekerheid in de markt, met name ten aanzien van inflatie- en renteontwikkelingen, ontwikkelingen gedreven door AI en aandelenwaarderingen. Het pensioenfonds acht het omwille van deze onzekerheid ook van belang om een goed gespreide beleggingsportefeuille aan te blijven houden.

Beleggingsbeleid 2022

Belegd vermogen

Het pensioenfonds wil zorgen voor een goed pensioen, door te streven naar een zo hoog mogelijk rendement binnen het gekozen risicoprofiel van de beleggingen. Het is het streven van het pensioenfonds om dit pensioen te indexeren om de koopkracht van deelnemers in stand te houden. Teneinde de beoogde pensioenuitkeringen op korte en lange termijn veilig te stellen wenst het pensioenfonds de toevertrouwde middelen op een verantwoorde en solide wijze te beleggen. Het pensioenfonds neemt dus weloverwogen beleggingsrisico's, omdat het van mening is dat beleggingsrisico, gemiddeld genomen, op de lange termijn beloond wordt met een positief rendement. Zo probeert het pensioenfonds een zo optimaal mogelijk resultaat voor haar deelnemers te realiseren. Het pensioenfonds heeft bewust gekozen voor een eenvoudig en transparant beleggingsbeleid. Het vermogen van het pensioenfonds is, mede op basis hiervan, bij één vermogensbeheerder ondergebracht. De vermogensbeheerder selecteert in overleg met het pensioenfonds de beleggingsfondsen. De beleggingsfondsen kunnen van de vermogensbeheerder zelf zijn of van een andere vermogensbeheerder.

Het belegd vermogen van het pensioenfonds is in het verslagjaar gestegen met € 4,3 miljoen van € 62,2 miljoen naar € 66,5 miljoen (inclusief de waarde van de renteoverlay). Het totale rendement bedraagt 12,8% versus een benchmarkrendement van 12,7%. De totale beleggingsportefeuille heeft dus een outperformance behaald ten opzichte van de benchmark.

De beleggingsportefeuille is opgedeeld in een matchingportefeuille (normweging 52,5%) en een returnportefeuille (normweging 47,5%). De matchingportefeuille heeft ten doel om het renterisico ten opzichte van de verplichtingen te stabiliseren. De matchingportefeuille heeft

in het afgelopen jaar een rendement behaald van 8,4%. In de matchingportefeuille zijn opgenomen de LDI-fondsen (“Liability Driven Investments”) en het bedrijfsobligatiefonds. De returnportefeuille heeft het doel om waarde toe te voegen aan de beleggingsportefeuille en bestaat uit beleggingen in aandelen, vastgoed en emerging market debt. De returnportefeuille heeft in het afgelopen jaar een rendement behaald van 17,3%.

Strategische beleggingsmix en bandbreedtes

De beleggingsportefeuille is onderverdeeld in een matchingportefeuille en een returnportefeuille. Hierbinnen wordt onderscheid gemaakt in diverse beleggingscategorieën. Vervolgens is voor elke beleggingscategorie één beleggingsfonds geselecteerd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen welke beleggingscategorieën onder de matching- en welke onder de returnportefeuille vallen. Tevens is in de tabel de strategische norm en de bijbehorende bandbreedte opgenomen.

Beleggingscategorie	Strategisch %	Tactisch %	Tactische bandbreedte	
			Onder %	Boven %
Matchingportefeuille	50,00	52,50	42,50	62,50
Staatsobligaties / LDI-fondsen	Floating	Floating		
Bedrijfsobligaties	Floating	Floating		
Returnportefeuille	50,00	47,50	40,00	55,00
<i>Vastrentende waarden</i>				
Emerging Markets Debt	5,00	5,00	3,75	6,25
High Yield	5,00	0,00	0,00	0,00
<i>Zakelijke waarden</i>				
Aandelen ontwikkelde markten	30,00	32,50	30,00	35,00
Aandelen emerging markets	5,00	5,00	3,75	6,25
Vastgoed	5,00	5,00	3,75	6,25
Cash	0,00	0,00	0,00	2,00
Totaal	100,00	100,00		

Het pensioenfonds belegt sinds 2021 niet meer in high yield. Omdat deze aanpassing niet volgt uit een ALM-studie, maar op kwalitatieve gronden is genomen, acht het pensioenfonds deze beslissingen een tactische keuze. Derhalve is het TAA-beleid gevolgd en het besluitvormingssjabloon ingevuld. Tactische posities worden in elke vergadering van de beleggingscommissie besproken, waarbij de beleggingscommissie het bestuur adviseert ten aanzien van de te nemen acties/besluiten.

De weging van staatsobligaties / LDI-fondsen en bedrijfsobligaties zijn niet strategisch vastgelegd en “floaten” op basis van marktwaarde.

Invulling portefeuille

In onderstaande tabel is de verdeling van de beleggingsportefeuille opgenomen per ultimo 2023. Per ultimo jaar was de matchingportefeuille 2,0% onderwogen en de returnportefeuille 2,0% overwogen.

Beleggingscategorie	Waarde ⁸ x €1 miljoen	Weging %	Norm %
Matchingportefeuille	33,6	50,5	52,5
Staatsobligaties / LDI-fondsen	12,4	18,7	
Bedrijfsobligaties	21,1	31,8	
Returnportefeuille	32,9	49,5	47,5
<i>Vastrentende waarden</i>			
Emerging Markets Debt	3,4	5,2	5,0
<i>Zakelijke waarden</i>			
Aandelen ontwikkelde markten	22,4	33,7	32,5
Aandelen opkomende markten	3,7	5,5	5,0
Vastgoed	3,3	5,0	5,0
Cash	0,1	0,1	
Totaal	66,5	100,0	

In onderstaande tabel is een overzicht van de beleggingsfondsen opgenomen. In dit overzicht is ook aangegeven of het beleggingsfonds actief of passief wordt beheerd en welke geografische verdeling wordt toegepast.

Beleggingscategorie	Beheer	Stijl	Scope
Matchingportefeuille			
Staatsobligaties / LDI-fondsen	BNP	Passief	Euro
Bedrijfsobligaties	BNP	Actief	Wereld
Returnportefeuille			
<i>Vastrentende waarden</i>			
Emerging market debt	State Street	Passief	Wereld
<i>Zakelijke waarden</i>			
Aandelen ontwikkelde markten	Northern Trust	Passief	Wereld
Aandelen emerging markets	BNP	Passief	Wereld
Vastgoed	BNP	Passief	Europa
Cash	BNP		

Vermogensbeheerder BNP voert geen tactisch beleid uit tussen de beleggingsfondsen. De beleggingsfondsen worden overwegend passief beheerd.

⁸ Door afronding kunnen verschillen in de optelling ontstaan.

Het strategisch beleggingsbeleid voorziet in een jaarlijkse herbalancering van feitelijke portefeuillegewichten naar strategische normen. In 2023 is afgezien van de jaarlijkse herbalancering. Het pensioenfonds achtte de daarmee gepaarde zekere transactiekosten niet opwegen tegen het onzekere voordeel van een beleggingsportefeuille dicht bij de strategische norm.

De onttrekkingen ten behoeve van de premiebetalingen en waardeoverdrachten waren grotendeels toereikend om de portefeuille binnen de bandbreedte te houden. In augustus en later in oktober trad de allocatie naar de beleggingscategorie aandelen ontwikkelde markten buiten de bandbreedte. Deze overschrijdingen werd echter weer verholpen – zonder ingrijpen van het pensioenfonds – door bewegingen op financiële markten.

De monitoring van de beleggingsfondsen vindt op maandbasis plaats door de beleggingscommissie van het pensioenfonds.

Rendement

Het beleggingsrendement is gedefinieerd als de som van alle directe beleggingsinkomsten (waaronder rente en dividenden), opbrengsten ten gevolge van waardevermeerderingen c.q. -verminderingen en alle overige aan de beleggingen te relateren opbrengsten en kosten. Het doel is om een totaalrendement te behalen (binnen een afgesproken risicobudget bepaald in de ALM-studie) dat voldoet aan de doelstelling van het pensioenfonds.

Het rendement in 2023 bedraagt 12,8% versus een benchmarkrendement van 12,7%. Alle beleggingscategorieën waarin het pensioenfonds belegd lieten in 2023 een positief rendement zien. De matchingportefeuille heeft een rendement behaald van 8,4% en behaalde daarmee een outperformance van 0,9% ten opzichte van de benchmark.

- ✓ Het actief beheerd bedrijfsobligatiefonds liet een underperformance zien van –0,4% ten opzichte van de benchmark van het beleggingsfonds.
- ✓ De LDI-fondsen lieten een afwijkende performance zien van tussen de +2,7% en +7,4% ten opzichte van de benchmark.

Het pensioenfonds heeft de oorzaak van de grote afwijking van het rendement van de LDI-fondsen onderzocht. Hieruit is gebleken dat de benchmark die de betreffende vermogensbeheerder hanteert geen exacte afspiegeling is van de feitelijke beleggingen in deze fondsen. Omdat de LDI-fondsen primair dienen ter beheersing van het renterisico en de renteafdekking naar behoren heeft gefunctioneerd, accepteert het pensioenfonds de afwijking van het rendement van de LDI-fondsen.

De returnportefeuille heeft in 2023 een rendement behaald van 17,3% en een underperformance van –0,7% ten opzichte van de benchmark. De beleggingscategorie aandelen ontwikkelde markten presteerde het best met een rendement van 22,0%. Het was daarnaast het enige fonds in de returnportefeuille dat in 2023 een outperformance (0,4%) wist te behalen ten opzichte van de benchmark. De underperformance van de

returnportefeuille wordt verklaard door de behaalde underperformance van de beleggingscategorieën Emerging Market Debt (EMD) en Europees vastgoed ten opzichte van diens respectievelijke benchmarks. Het pensioenfonds heeft dit nader onderzocht. Hieruit is gebleken dat de outperformance van het vastgoedfonds wordt berekend ten opzicht van een benchmark waarvoor het valutarisico niet is afgedekt daar waar het fonds de blootstelling naar vreemde valuta afdekt naar euro. De outperformance is derhalve maar beperkt representatief. De underperformance van het EMD-fonds is lastiger verklaarbaar, de beleggingscommissie van het pensioenfonds monitort derhalve de (out)performance van het fonds.

De netto rendementscijfers zijn in onderstaande tabel opgenomen. De beheer- en transactiekosten zijn reeds verwerkt in de performancecijfers van de fondsen.

Beleggingscategorie	Fonds %	Benchmark %	Relatief ⁹ %
Matchingportefeuille	8,4	7,5	0,9
LDI-fonds 00 – 10 jaar	10,8	11,1	-0,3
LDI-fonds 10 – 20 jaar	15,7	15,9	-0,1
LDI-fonds 20 – 25 jaar	13,5	11,0	2,5
LDI-fonds 25 – 35 jaar	9,0	5,2	3,8
LDI-fonds 35 – 50 jaar	5,5	-1,4	6,9
LDI-fonds All Maturities	7,9	9,6	-1,7
Bedrijfsobligaties	7,0	7,0	0,0
Returnportefeuille	17,3	18,1	-0,7
<i>Vastrentende waarden</i>	<i>5,8</i>	<i>7,6</i>	<i>-1,8</i>
Emerging Markets Debt	5,8	7,6	-1,8
<i>Zakelijke waarden</i>	<i>19,0</i>	<i>19,0</i>	<i>-0,1</i>
Aandelen ontwikkelde markten	22,0	21,7	0,4
Aandelen opkomende markten	5,5	6,3	-0,8
Europees Vastgoed	13,1	15,3	-2,2
Totaal	12,8	12,7	0,1

In onderstaande tabel is het relatief rendement van de returnportefeuille ten opzichte van de benchmark (out- en/of underperformance) uitgesplitst naar allocatie-effecten en selectie-effecten. Door afronding en interactie-effecten kan het voorkomen dat deze uitgesplitste performancecijfers niet exact optellen tot het gepresenteerde rendementscijfer.

- ✓ Het allocatie-effect is het resultaat van het onder- of overwegen van categorieën/sectoren/regio's ten opzichte van de benchmark.

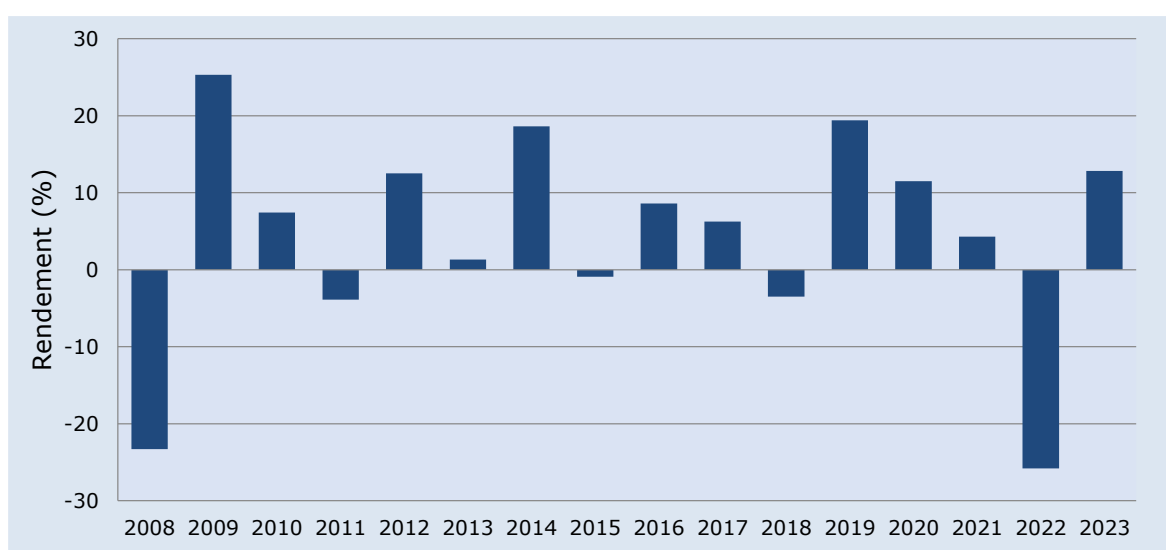
⁹ Door afronding kan het zijn dat het relatief rendement niet optelt tot het verschil tussen het fonds- en benchmarkrendement.

- ✓ Het selectie-effect is het resultaat van de beleggingen in een bepaalde categorie ten opzichte van het benchmarkresultaat van diezelfde categorie.

Beleggingscategorie	Bijdrage %	Index %	Relatief 10 %	Allocatie %		Selectie %
				Level 1	Level 2	
Returnportefeuille	17,3	18,1	-0,7	-0,3	-0,2	-0,3
<i>Vastrentende waarden</i>	5,8	7,6	-1,8	-0,1	0	-0,2
Emerging market debt	5,8	7,6	-1,8		0	-0,2
<i>Zakelijke waarden</i>	19,0	19,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1
Aandelen ontwikkeld	22,0	21,7	0,4		-0,0	0,2
Aandelen opkomend	5,5	6,3	-0,8		-0,1	-0,1
Vastgoed	13,1	15,3	-2,2		0,0	-0,2
Cash	0,0		0,0	0,0		

De underperformance van de returnportefeuille van $-0,73\%$ is het gevolg van $-0,46\%$ allocatie-effect en $-0,28\%$ selectie-effect. Het fondsrendement en het indexrendement zijn voor de beleggingscategorieën weergegeven op basis van bijdrage aan het totale rendement (contributie). Dit wil zeggen dat het fondsrendement en het indexrendement zijn herrekend op basis van de respectievelijke weging van de betreffende categorie in de returnportefeuille.

Het rendement van de totale portefeuille over de afgelopen vijftien jaar geeft het volgende beeld:

¹⁰ Door afronding kan het zijn dat het relatief rendement niet optelt tot het verschil tussen het fonds- en benchmarkrendement.

Renteafdekking

De matchingportefeuille is ingericht om de rentegevoeligheid van de beleggingsportefeuille met de rentegevoeligheid van de voorziening pensioenverplichtingen voor een deel te matchen. De strategisch nagestreefde mate van renteafdekking is 50%. De bandbreedte voor de feitelijke mate van renteafdekking is 45% – 55%. Bij de renteafdekking wordt ook rekening gehouden met verschillende looptijduckets. De beheerder zorgt voor een zo goed mogelijke spreiding van de renteafdekking over alle looptijden.

Als wordt geconstateerd dat de feitelijke mate van renteafdekking zich buiten de bandbreedte bevindt, zal de beheerder een voorstel doen om de renteafdekking te herijken en de renteafdekking richting de 50% brengen.

De mate van renteafdekking per ultimo jaar bedraagt 50,9% en bewoog gedurende het verslagjaar tussen de 48,7% en 50,9%. De berekening vindt plaats op basis van de basispuntgevoeligheid (DV01) van de kasstromen van de matchingportefeuille versus de basispuntgevoeligheid van de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. De berekening voor de voorziening pensioenverplichtingen vindt plaats op basis van de rekenrente als voorgeschreven door De Nederlandsche Bank. Voor de matchingportefeuille wordt gerekend met de marktrente.

Valuta-afdekking

Fluctuaties in wisselkoersen zorgen voor een valutarisico voor het pensioenfonds. Het beleid van het pensioenfonds is erop gericht om deze risico's zoveel als mogelijk op een efficiënte wijze te beheersen. Derhalve heeft het pensioenfonds ervoor gekozen om overwegend in euro-gednomineerde producten te beleggen of in beleggingsfondsen waarin het valutarisico wordt afgedekt.

Het pensioenfonds belegt echter ook in diverse wereldfondsen. Voor de beleggingsfondsen aandelen opkomende markten en obligaties opkomende markten (emerging market debt) heeft het pensioenfonds besloten de valutarisico's niet af te dekken, vanwege de complexiteit daarvan en de daarmee samenhangende kosten. Voor de overige beleggingsfondsen geldt dat deze ofwel enkel beleggen in euro-gednomineerde producten (waardoor er geen valutarisico aanwezig is), of dat deze risico's binnen het beleggingsfonds worden afgedekt (waardoor het pensioenfonds geen valutarisico loopt).

Het rendement van de valuta-afdekking wordt niet gerapporteerd door de vermogensbeheerder. De koers van de Amerikaanse dollar ten opzichte van de euro is per saldo over 2023 nagenoeg gelijk gebleven. Omdat de Amerikaanse dollar de belangrijkste vreemde valuta is voor het pensioenfonds, is daarmee de impact van de valuta-afdekking op het rendement beperkt geweest.

Benchmarks

De beleggingen van het pensioenfonds zijn ondergebracht in goed gediversifieerde beleggingsfondsen. De benchmarks per ultimo 2023 zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Beleggingscategorie	Benchmark
Matchingportefeuille	Voorziening pensioenverplichtingen
Staatsobligaties / LDI-fondsen	LDI - Barclays Methodology – Aangepast naar looptijd
Bedrijfsobligaties	50% Bloomberg Barclays US Agg. Corp. + 50% Bloomberg Barclays Euro Agg. Corp. (Hedged in EUR)
Returnportefeuille	
<i>Vastrentende waarden</i>	
Emerging Markets Debt	Barclays EM Loc Curr Liquid Government Index
<i>Zakelijke waarden</i>	
Aandelen ontwikkelde markten	MSCI World Custom ESG 100% hedged to EUR
Aandelen emerging markets	MSCI EM ex-Controversial Weapons
Vastgoed	FTSE EPRA Dev Europe

Verklaring maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds is zich bewust van zijn maatschappelijke functie en verantwoordelijkheden. Het pensioenfonds voert echter geen actief MVB-beleid. De rapportageverplichtingen en kosten die daarmee gepaard gaan, acht het pensioenfonds niet proportioneel gegeven het korte resterende voortbestaan van het pensioenfonds. Het pensioenfonds verwacht in 2024 een collectieve waardeoverdracht uit de voeren middels een buy-in en een buy-out.

Het pensioenfonds borgt dat het aan de wettelijke verplichtingen blijft voldoen. Het pensioenfonds conformeert zich aan het verdrag inzake het uitsluiten van beleggingen in ondernemingen gerelateerd aan cluster munitie en bredere sanctiewetgeving.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren niet in aanmerking genomen

Het pensioenfonds kiest ervoor om ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren in de zin van Artikel 4 van de SFDR en de daarbij horende Regulatory Technical Standards (RTS) niet in aanmerking te nemen. Het pensioenfonds verwacht in 2024 een collectieve waardeoverdracht uit te voeren. Het in aanmerking nemen van ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren brengt extra kosten en rapportageverplichtingen met zich mee. Het pensioenfonds acht de extra kosten die gemaakt zouden worden niet proportioneel gezien het relatief korte voortbestaan en de beperkte omvang van het fonds. Om diezelfde redenen is het pensioenfonds ook niet voornemens om in de toekomst de ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren alsnog in aanmerking te nemen.

Integratie van duurzaamheidsrisico's

Het pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst en er is dus geen sprake van integratie van duurzaamheidsrisico's in het beloningsbeleid van medewerkers en bestuurders van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds kiest ervoor het effect van duurzaamheidsrisico's niet mee te nemen in haar beleggingsbeslissingen. Het pensioenfonds verwacht in 2024 een collectieve waardeoverdracht uit te voeren. Het meenemen van duurzaamheidsrisico's in de beleggingsbeslissingen brengt extra kosten en rapportageverplichtingen met zich mee. Het pensioenfonds acht de extra kosten die gemaakt zouden worden niet proportioneel gezien het relatief korte voortbestaan en de beperkte omvang van het fonds.

Ondanks dat het pensioenfonds duurzaamheidsrisico's niet expliciet integreert in zijn beleggingsbeslissingen, is het pensioenfonds wel van mening dat wanneer duurzaamheidsrisico's materialiseren, dit een negatief effect kan hebben op het langetermijnrendement van financiële producten. Het pensioenfonds verwacht echter niet dat het mitigeren van dit effect op korte termijn zal opwegen tegen de extra kosten die het expliciet integreren van duurzaamheidsrisico's met zich mee zal brengen.

De onderliggende beleggingen van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. Voor het pensioenfonds gelden geen additionele informatieverplichtingen uit hoofde van Artikel 8 en/of 9 van de SFDR.

Het fonds kwalificeert zich als "overig" (artikel 6). Dat betekent dat het fonds in haar beleggingsbeleid niet expliciet duurzaamheidsfactoren en negatieve effecten van ESG-risico's in haar beleggingsbeslissingen betreft. Dat wil niet zeggen dat de vermogensbeheerder dat niet doet in de feitelijke uitvoering. Daarnaast rapporteert de vermogensbeheerder over de CO2 uitstoot hetgeen door de Beleggingscommissie wordt gemonitord.

3.9 Pensioenparagraaf

Kenmerken regeling

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Toeslagbeleid

Het pensioenfonds heeft in de fondsdocumenten het volgende opgenomen over toeslagen:

Het fonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden. De daarbij gehanteerde maatstaf is de prijsinflatie (CBS prijsindexcijfer afgeleid van periode september - september). Er zal alleen toeslagverlening plaats kunnen vinden, voor zover dit toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat de financiële positie van het pensioenfonds zodanig is dat het te verlenen toeslagpercentage ook naar verwachting in de toekomst uitgekeerd zal kunnen worden.

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur en is afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Er bestaat geen recht op toeslagen en er wordt hiervoor geen reserve aangehouden. Het bestuur hanteert voor een besluit over de feitelijke toekenning de onderstaande beleidsstaffel als leidraad:

Beleidsdekkingsgraad	Toeslag
Lager dan 110%	Nihil.
Tussen 110% en wettelijke grens voor volledige toeslagverlening	Deel dat toekomstbestendig (conform wettelijke bepalingen) kan worden verleend
Boven de wettelijke grens voor volledige toeslagverlening	Volledige toeslagverlening + eventueel inhaaltoeslagen en herstel van kortingen

De gedeeltelijke toeslagverlening (indien van toepassing) en de grens voor volledige toeslagverlening wordt jaarlijks vastgesteld zodanig dat deze voldoet aan de eis van toekomstbestendigheid.

Toeslagverlening 1-1-2023

Voor de toekenning van toeslagen moet rekening worden gehouden met de wettelijke grenzen. De ondergrens – de beleidsdekkingsgraad waaronder geen toeslag mag worden toegekend – is 110%. De bovengrens – de grens waarboven een volledige toeslagverlening mag worden toegekend – is door het pensioenfonds per 31 december 2022 berekend op 131,6%. In de berekening van de bovengrens heeft het fonds gebruik gemaakt van het

alternatieve ingroeipad dat DNB heeft toegestaan vanwege de afwijking tussen het reguliere ingroeipad en recentere inflatieprognoses.

Vanaf 1 juli 2022 zijn onder voorwaarden versoepelde toeslagregels van kracht op grond van het tijdelijke artikel 15c (toeslag vanwege voorgenomen transitie) van het Besluit FTK1. Dit vooruitlopend op de verruimde mogelijkheden onder het transitie FTK, waarbij de wetgever ook nadrukkelijk ruimte gegeven heeft voor tussentijdse toeslagverlening vanaf 1 juli 2022 (als aanvulling op de eerdere toeslagverlening per 1 januari 2022).

Een van de voorwaarden om van de versoepelde toeslagregels van DNB gebruik te mogen maken is dat door de werkgever de intentie wordt uitgesproken dat wordt overgegaan naar het nieuwe pensioenstelsel. De werkgever heeft aangegeven de intentie te hebben om niet te gaan invaren. Hiermee vervalt de mogelijkheid om gebruik te maken van de versoepelde toeslagregel.

De beleidsdekkingsgraad is eind december 2022 109,2% waarmee die onder de minimumgrens van 110% blijft waardoor ook een reguliere toeslag niet is toegestaan.

Toeslagverlening 1-1-2024

Zoals aangegeven bij de toeslagverlening per 1-1-2023 kan het pensioenfonds geen gebruik maken van de versoepelde toeslagregels van DNB omdat de werkgever de intentie heeft om niet te gaan invaren.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 is 116,9% en ligt hiermee tussen 110% en de wettelijke grens voor volledige toeslagverlening. Op basis van de financiële positie per 31 december 2023 zou een gedeeltelijke indexatie toegekend kunnen worden.

Het CBS prijsindexcijfer afgeleid voor de periode september 2022 - september 2023 is echter negatief. Op basis van het indexatiebeleid heeft het bestuur besloten om (ook) per 1-1-2024 geen indexatie toe te kennen. Ook is er geen (beperkte) korting toegepast.

Gemiste indexatie

Per 1-1-2024 bedraagt de cumulatieve toeslagachterstand 26,43% voor zowel de actieve deelnemers als de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (gemeten over de tienjaarsperiode 2014 tot en met 2023). De negatieve ontwikkeling van de prijsindex over de periode september 2022 – september 2023 ad +/- 1,4% is hierbij verwerkt in de cumulatieve toeslagenachterstand.

Mutatieoverzicht deelnemers

	Actief	Slaper	Pensioen-gerechtigd	Totaal
Stand per 1 januari 2023	11	661	258	930
Nieuwe deelnemers				
Ontslag				
Waardeoverdracht/afkoop		-118		-118
Pensionering		-11	11	-
Ingang nabestaanden pensioen			6	6
Overlijden			-9	-9
Expiratie				
Overig			-2	-2
Stand 31 december 2023	11	532	264	807

Mutatieoverzicht Pensioengerechtigden

	OP	PP	WZP	Totaal
Stand per 1 januari 2023	182	70	6	258
Pensionering	11			11
Ingang nabestaanden pensioen		6		6
Overlijden	-8	-1		-9
Afkoop				
Expiratie				
Overig			-2	-2
Stand 31 december 2023	185	75	4	264

Waardeoverdrachten

Wanneer de beleidsdekkingsgraad van één of van beide pensioenfondsen die betrokken zijn bij een waardeoverdracht lager is dan 100%, mag er geen waardeoverdracht plaatsvinden en wordt de waardeoverdracht uitgesteld. De beleidsdekkingsgraad van pensioenfonds Coram gaf in 2022 geen aanleiding tot het opschorten van waardeoverdrachten. De voorgenomen CWO was voor het bestuur wel een reden om de waardeoverdrachten (tijdelijk) op te schorten. Toen bleek dat de CWO niet gerealiseerd kon worden in 2022 zijn verzoeken voor waardeoverdracht weer in behandeling genomen. In 2023 hebben er geen inkomende- en zeventien uitgaande waardeoverdrachten plaatsgevonden.

Waardeoverdracht kleine pensioenen

In 2019 is het proces waardeoverdracht kleine pensioenen (WOD KP) definitief van start gegaan. Zo is er 2023 een inkomend klein pensioen verwerkt en zijn er 113 uitgaande kleine waardeoverdrachten verwerkt.

Vorbereiding transitie naar nieuw pensioenstelsel

In 2023 is alle aandacht van het bestuur (weer) uitgegaan naar de voorgenomen collectieve waardeoverdracht met de intentie om in 2023 of uiterlijk 2024 over te kunnen gaan tot liquidatie

Vooralsnog is dit voor het bestuur reden om nog geen actieve voorbereidingen te treffen voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Mocht in de loop van 2024 toch blijken dat het beoogde CWO niet realiseerbaar is dan zal het bestuur alsnog gaan starten met de voorbereidingen op de transitie naar het nieuwe stelsel. Het bestuur blijft alle ontwikkelingen rond het nieuwe pensioenstelsel wel nauwlettend volgen.

3.10 Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

(* € 1.000)	2023	2022
Premieresultaat		
Premiebijdragen	-	-
Pensioenopbouw	-	3
Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten	-	-
Pensioenuitvoeringskosten	-	-
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	7.612	-22.090
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-1.756	390
Indexering en overige toeslagen	-	-
Wijziging marktrente	-1.869	23.988
Wijziging grondslagen	-	-
Wijziging sterftetafel	-	-420
Wijziging Excasso kosten	-602	-
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten)	63	10
Resultaat op kanssystemen	-289	-200
Kosten	-344	-380
Overige baten en lasten	<u>-153</u>	<u>46</u>
Saldo van baten en lasten	2.662	1.347

Kostendekkende premie

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

(* € 1.000)	2023	2022
Zuiver kostendekkende premie	-	-
Gedempte premie	-	-
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	-	-

Rol en bevindingen van de certificerend actuaris

De certificerend actuaris heeft de opdracht om vast te stellen dat het fonds voldoet aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW. De belangrijkste bevindingen die door de certificerend actuaris zijn gerapporteerd:

- ✓ Met ingang van 1 januari 2022 is er geen sprake meer van pensioenopbouw binnen het fonds in verband met de opzegging van de uitvoeringsovereenkomst door de werkgever per 31 december 2021.
- ✓ **Toeslagbeleid**
Het pensioenfonds heeft een beleid tot voorwaardelijke toeslagverlening gebaseerd op de afgeleide CPI alle bestedingen (september – september). De toekomstige toeslagen worden uit het beleggingsrendement gefinancierd. Wij hebben geconstateerd dat dit beleid voldoet aan wet- en regelgeving en dat de voorwaardelijkheid in de fondsdocumenten en communicatie is opgenomen.

Het pensioenfonds heeft besloten per 1 januari 2024 geen toeslagen toe te kennen in verband met de financiële positie van het pensioenfonds (gemeten naar de beleidsdekkingsgraad). Wij hebben geconstateerd dat dit besluit heeft plaatsgevonden conform het beleid van het pensioenfonds. Daarbij zijn de wettelijke voorschriften in acht genomen.

- ✓ **Prudent person**
De laatste ALM studie heeft plaatsgevonden in 2018. Met het oog op de voorgenomen overdracht van de verplichtingen naar een andere partij is in 2021, 2022 en 2023 geen ALM-studie uitgevoerd. Wij begrijpen de beweegredenen, maar gaan er wel van uit dat – mocht het pensioenfonds in 2024 niet liquideren, dat alsnog een ALM-studie wordt opgestart.

Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie (RJ 610.503)

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen

In zijn actuariële verklaring heeft de certificerend actuaris geoordeeld dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 PW met uitzondering van de artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

De vermogenspositie is naar de mening van de certificerend actuaris niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

3.11 Toekomstparagraaf

Toekomst

Nadat de collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer in 2023 definitief geen doorgang vindt en de overgang naar een verzekeringsmaatschappij een goede optie blijkt te zijn (geen korting bij de overgang) heeft het bestuur besloten om de pensioenaanspraken van de deelnemers definitief over te gaan dragen naar een verzekeringmaatschappij.

Eind 2023 is bij vier verzekeringsmaatschappijen een (update) offerte opgevraagd. Daarop hebben drie verzekeringsmaatschappijen positief gereageerd en een verzekeringsmaatschappij had (nog steeds) geen interesse. De uitkomsten van de offertes zijn door het bestuur in januari 2024 beoordeeld waarna alle drie verzekeringsmaatschappijen zijn uitgenodigd om hun offerte door middel van een beauty parade te komen toelichten. Een verzekeringsmaatschappij heeft hier vanwege interne marktomstandigheden (uiteindelijk) van afgezien. Hierdoor zijn er twee verzekeringsmaatschappijen overgebleven. Begin maart 2024 hebben beide overgebleven verzekeringsmaatschappijen zich gepresenteerd aan het bestuur. Belangrijke onderwerpen voor het bestuur zijn hierbij de (levenslange) indexatie voor de deelnemers en het mitigeren van de beleggingsrisico's tijdens het DNB goedkeurings traject geweest. Na de presentatie heeft het bestuur besloten nog geen definitieve keuze te maken maar beide verzekeringsmaatschappijen te verzoeken een pre binding offerte uit te brengen op basis van exclusiviteit. De pre binding offertes zijn begin juni 2024 door het bestuur en hun adviseurs grondig besproken en met elkaar vergeleken waarna het bestuur heeft besloten om met verzekeringsmaatschappij AEGON de verdere gesprekken aan te gaan voor het realiseren van een overdracht van de pensioenrechten en pensioenaanspraken

Voordat daadwerkelijk tot een overdracht kan worden overgegaan zal het Verantwoordingsorgaan positief moeten adviseren. Daarnaast zal ook instemming aan de Nederlandsche Bank gevraagd moeten worden waarbij de Nederlandsche Bank bezwaar kan maken als naar de mening van de Nederlandsche Bank de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers en/ of pensioengerechtigden geschaad zouden kunnen worden.

Op dit moment is nog niet aan al deze voorwaarden voldaan en omdat het pensioenfonds hierbij afhankelijk is van derden kan op dit moment nog niet concreet worden aangegeven wanneer de daadwerkelijke overdracht zal gaan plaatsvinden. Ook bestaat nog de mogelijkheid dat geen positief advies van het Verantwoordingsorgaan wordt ontvangen of dat de Nederlandsche Bank bezwaar maakt. In dat geval zal het pensioenfonds als gesloten pensioenfonds verder gaan. In beide scenario's zal het pensioenfonds te allen tijde aan zijn verplichtingen kunnen blijven voldoen.

Wet toekomst pensioenen

De Eerste Kamer nam op 30 mei 2023 de nieuwe Pensioenwet aan. De Wtp gaat per 1 juli 2023 in. De transitieperiode is verlengd naar 1 januari 2028. Dat houdt in dat alle pensioenen uiterlijk op die datum overgezet moeten zijn naar het nieuwe pensioenstelsel. Gezien de voorgenomen CWO zal de Wtp voor het fonds geen gevolgen hebben. Mocht de CWO niet (tijdig) doorgaan dan zal het fonds wel met de nieuwe wet aan de gang moeten.

Herstelplan 2024

Nadat de collectieve waardeoverdracht naar de Kring Premie van Centraal Beheer geen doorgaan heeft kunnen vinden wordt nu ingezet op een buy-in / buy-out naar een verzekeringsmaatschappij. Door DNB is ontheffing verleend voor het indienen van een herstelplan 2024.

Geldrop, 24 juni 2024

Stichting Pensioenfonds Coram

Ir. P. Hulshof MBA (voorzitter)

R.A.M. Rosenau (secretaris)

A.J. Vergauwen

Stichting Pensioenfonds Coram

Stichting Pensioenfonds Coram

Jaarrekening 2023

4 JAARREKENING

4.1 Balans

(na bestemming van het saldo van baten en lasten)

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1.		
Aandelen		29.397	28.271
Vastrentende waarden		37.017	33.904
		<u>66.414</u>	<u>62.175</u>
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	2.	316	846
Vorderingen en overlopende activa	3.		
Verzekeringsmaatschappijen		8	166
Overige		98	4
		<u>106</u>	<u>170</u>
Overige activa	4.		
Liquide middelen		131	85
Totaal activa		<u>66.967</u>	<u>63.276</u>

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2023	31 december 2022
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	5.		
Risicoreserve		12.469	12.424
Algemene reserve		<u>-3.247</u>	<u>-5.864</u>
		9.222	6.560
Technische voorzieningen	6.		
Voorziening pensioenverplichtingen		57.541	55.945
Overige schulden en overlopende passiva	7.		
Premies		-	-
Overige		<u>204</u>	<u>771</u>
		204	771
Totaal passiva		<u>66.967</u>	<u>63.276</u>

4.2 Staat van baten en lasten

(* € 1.000)	Ref	2023	2022
BATEN			
Premiebijdragen van werkgever en werknemers	8	-	-
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	9	7.612	-22.090
Overige baten	10	373	101
		<u>7.985</u>	<u>-21.989</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	11	-1.894	-1.758
Pensioenuitvoeringskosten	12	-418	-451
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor rekening van het pensioenfonds	13		
Pensioenopbouw		-	3
Rentetoevoeging		-1.756	390
Onttrekking pensioenuitkeringen		1.807	1.724
Onttrekking uitvoeringskosten		74	71
Wijziging marktrente		-2.038	24.059
Overdracht van rechten		948	634
Wijziging overlevingstafels		-	-420
Overige mutaties		-29	-17
Wijziging grondslagen		-602	-
		<u>-1.596</u>	<u>26.444</u>
Saldo overdracht van rechten	14	-885	-624
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	15	-530	-274

Stichting Pensioenfonds Coram

Overige lasten	16	-	-1
		<u>-5.323</u>	<u>23.336</u>
Saldo van baten en lasten		2.662	1.347

4.3 Bestemming van het saldo van baten en lasten

(* € 1.000)	2023	2022
Risicoreserve	45	-4.522
Algemene reserve	2.617	5.869
	2.662	1.347

4.4 Kasstroomoverzicht

(* € 1.000)	2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	-	-74
Ontvangen waardeoverdrachten	3	19
Betaalde pensioenuitkeringen	-2.510	-1.126
Betaalde waardeoverdrachten	-888	-643
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	541	86
Betaalde premies herverzekering	-	-1
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-398	-456
Overige	20	-13
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-3.232	-2.208
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	3.820	5.178
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	168	269
Aankopen beleggingen	-650	-3.980
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-60	-68
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	3.278	1.399
Mutatie liquide middelen	46	-809
Verloop liquide middelen		
Stand 1 januari	85	894
Stand 31 december	131	85
Mutatie liquide middelen	46	-809

4.5 Toelichting behorende tot de jaarrekening

4.5.1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds Coram ('het fonds'), statutair gevestigd te Geldrop, is opgericht op 23 augustus 1977. De laatste statutenwijziging was op 24 maart 2017. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41087291.

Het fonds is een ondernemingspensioenfonds en stelt zich ten doel het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden van de aangesloten ondernemingen en aan hen, die door de arbeid van bedoelde deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden worden of werden onderhouden.

4.5.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ610). De jaarrekening is op grond van genoemd verslagleggingsstelsel opgemaakt op basis van de continuïteitsveronderstelling. Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar hoofdstuk 3.11 "Toekomstparagraaf".

Het bestuur heeft op 24 juni 2024 de jaarrekening opgemaakt.

4.5.3 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden Euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste stelselwijzigingen zoals opgenomen in paragraaf "stelselwijzigingen" alsmede de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf "schattingswijzigingen".

Stelselwijzigingen

In 2023 is geen sprake van stelselwijzigingen

Schattingswijzigingen

In het boekjaar heeft het pensioenfonds besloten de kostenvoorziening te herijken. Wij kunnen ons vinden in de verhoging van de kostenvoorziening van 4,0% naar 5,1% van de netto TV. In 2023 zijn de sterftegrondslagen niet gewijzigd. De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is bepaald aan de hand van de prognosetafel AG2022.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan

betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk kunnen worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt

herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Door het bestuur gevormde oordelen bij toepassing van de grondslagen die belangrijke gevolgen hebben voor de jaarrekening, en schattingen die een aanmerkelijk risico in zich bergen van materiële aanpassingen in het volgende jaar zijn vermeld in de toelichting.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
GBP	€ 1,1507	€ 1,1279
JPY	€ 0,006397	€ 0,007114
USD	€ 0,904977	€ 0,93280

Foutenherstel

Indien een materiële fout na de vaststelling van de jaarrekening wordt geconstateerd, wordt deze middels een retrospectieve verwerking hersteld. Dit houdt in dat het eigen vermogen aan het einde van het voorafgaande boekjaar wordt herrekend alsof de fout niet heeft plaatsgevonden. Het verschil tussen het eigen vermogen aan het eind van het voorafgaande boekjaar voor en na herrekening, wordt vervolgens verwerkt als een rechtstreekse mutatie van het eigen vermogen aan het begin van het huidige boekjaar.

De bate of last als gevolg van een eventueel herstel van een niet-materiële fout wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening van het huidige boekjaar.

Het pensioenfonds heeft in de jaarrekening van het huidige boekjaar geen foutenherstel toegepast.

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Er wordt door het pensioenfonds niet belegd in premiebijdragende ondernemingen. Er zijn geen beleggingen uitgeleend.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

De actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde, van niet beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is bepaald door de uitgevende instelling.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijd.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme waarderingmodellen.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet.

Vorderingen uit herverzekeringscontracten die classificeren als garantiecontracten worden gelijkgesteld aan de hiertegenover staande voorziening voor pensioenverplichtingen.

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

Vorderingen en overlopende activa

Voor zover noodzakelijk is een voorziening voor oninbaarheid in mindering gebracht. Vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening

pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en risico deelnemers en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit financieel toetsingskader (nFTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Risicoreserve

De risicoreserve wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve is gelijk aan het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de standaardtoets van DNB.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt conform de fondsgrondslagen gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

In 2023 is de methodiek voor de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds niet aangepast. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van onderstaande actuariële grondslagen en veronderstellingen.

- ✓ Rentetermijnstructuur per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door DNB;
- ✓ Volgens de Prognosetafel AG 2022 (zoals gepubliceerd door het AG).
- ✓ Er wordt rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van het Willis Towers Watson 2020 ervaringssterftemodel.

- ✓ Het nabestaandenpensioen is gebaseerd op een bepaald partnersysteem;
- ✓ Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- ✓ Kostenopslag ter grootte van 5,1% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten;
- ✓ De voorziening voor niet ingegaan wezenpensioen wordt vastgesteld op 1% van de voorziening van niet ingegaan partnerpensioen.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals herverzekering

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

4.5.4 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtsreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgever en werknemers

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgever.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor de pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de

voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 5,1% van de pensioenaanspraken en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 5,1% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging uit hoofde van overdacht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Mutatie technische voorzieningen uit hoofde van wijziging actuariële uitgangspunten heeft betrekking op de aanpassing van de sterftetafels. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Overige wijzigingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Mutatie herverzekeringsteel technische voorzieningen

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Premies herverzekering

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Met ingang van 1 januari 2022 is de herverzekering voor de risico's voortvloeiend uit weduwen-, wezen- en arbeidsongeschiktheidstoezeggingen beëindigd.

4.5.5 Grondslagen kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

4.5.6 Toelichting op de balans

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds (1)

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het fonds allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum. Dit betreffen directe beursnoteringen.

Aandelen

(* € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	28.271	39.280
Aankopen	-	-
Verkopen	-3.681	-2.991
Herwaardering	4.806	-8.018
Stand per 31 december	29.397	28.271

De aandelenbeleggingen kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	2023	2022
Beleggingsinstellingen	29.397	28.271
Stand per 31 december	29.397	28.271

Vastrentende waarden

(* € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	33.904	46.382
Aankopen	650	3.980
Verkopen	-139	-2.187
Herwaardering	2.602	-14.271
Stand per 31 december	37.017	33.904

De beleggingen in vastrentende waarden kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	2023	2022
Beleggingsinstellingen	37.017	33.904
Stand per 31 december	37.017	33.904

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kunnen de beleggingen als volgt worden onderverdeeld:

(* € 1.000)	2023	2022
Aandelen	25.951	24.107
Vastgoed	3.939	3.756
Vastrentende waarden	2.598	3.297
Producten voor renteafdekking	33.794	32.585
Derivaten	203	-1.546
Stand per 31 december	66.485	62.199

Voor de meerderheid van de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. Voor bepaalde beleggingen zijn deze niet beschikbaar en vindt waardering plaats op basis van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling (gebaseerd op het doorkijkprincipe) kan de beleggingsportefeuille per 31 december 2023 als volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Vastgoed				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	3.939	-	-	3.939
Aandelen				
Aandelen				
Private Equity				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	25.951	-	-	25.951
Vastrentende waarden				
Staatobligaties				
Bedrijfsobligaties				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	36.392	-	-	36.392
Overige beleggingen				
Derivaten	168	35	-	203
Kortlopende vorderingen en liquide middelen				
Totaal	66.450	35	-	66.485
Waarvan verantwoord onder liquide middelen	71	-	-	71
Totaal beleggingen	66.379	35	-	66.414

Voor 2022 kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
Vastgoed				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	3.756	-	-	3.756
Aandelen				
Aandelen				
Private Equity				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	24.107	-	-	24.107
Vastrentende waarden				
Staatobligaties				
Bedrijfsobligaties				
Indirecte beleggingen (via fondsen)	35.882	-	-	35.882
Overige beleggingen				
Derivaten	215	-1.761	-	-1.546
Kortlopende vorderingen en liquide middelen				
Totaal	63.960	-1.761	-	62.199
Waarvan verantwoord onder liquide middelen	24	-	-	24
Totaal beleggingen	63.936	-1.761	-	62.175

Alle beleggingen zijn uitgeleend, er zijn geen gelden belegd in de premiebijdragende onderneming.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen (2)

(* € 1.000)	2023	2022
Garantiecontract	316	846

Het aandeel van herverzekeraars in de technische voorzieningen is contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur van de actuele nominale marktrente per 31 december zoals gepubliceerd door DNB.

Het betroffen in 2022 nominale pensioenen uit oude herverzekeringsovereenkomsten met Aegon en Nationale Nederlanden (446) en de herverzekering bij arbeidsongeschiktheid bij Zwitserleven (400). Op basis van de kredietwaardigheid van beide eerste genoemde verzekeraars was geen afslag voor het kredietrisico opgenomen. Met Zwitserleven was een resultatendeling overeengekomen.

De onderstaande toezeggingen waren herverzekerd.

Verzekeraar	Toezegging
Aegon	Nominaal OP en PP
Nationale Nederlanden	Nominaal OP en PP
Zwitserleven	Arbeidsongeschiktheids pensioen Premievrijstelling pensioenopbouw

Wegens het voorgenomen besluit van het bestuur om de pensioenaanspraken te gaan overdragen is het herverzekeringscontract van Aegon in 2023 afgekocht. De herverzekerde nominale pensioenaanspraken bij Nationale Nederlanden maken onderdeel uit van de pre-binding offertes.

De herverzekering bij Zwitserleven is al per 31-12-2021 wegens de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst door de werkgever beëindigd. In 2024 zal overgegaan worden tot afkoop.

Vorderingen en overlopende activa (3)

(* € 1.000)	2023	2022
Overige	98	4
Verzekeringmaatschappijen	8	166
Stand per 31 december	106	170

Alle overige vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Overige activa (4)

(* € 1.000)	2023	2022
Liquide middelen	131	85

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Stichtingskapitaal en reserves (5)

Risicoreserve

(* € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	12.424	16.946
Resultaat boekjaar	45	-4.522
Stand per 31 december	12.469	12.424

Het bestuur heeft besloten een risicoreserve te vormen ter grootte van het vereist eigen vermogen.

Algemene reserve

(* € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	-5.864	-11.733
Resultaat boekjaar	2.617	5.869
Stand per 31 december	-3.247	-5.864

Solvabiliteit

(* € 1.000)	2023	2022
Aanwezig eigen vermogen	9.222	6.560
Minimaal vereist eigen vermogen	2.271	2.204
Vereist eigen vermogen	12.469	12.424

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaard model.

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:

	2023	2022
Nominale dekkingsgraad	116,0%	111,7%
Reële dekkingsgraad	86,8%	83,0%
Beleidsdekkingsgraad	116,9%	109,2%

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden.

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het fonds is niet toereikend. Er is sprake van een reservetekort.

De dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad (in%)	Gerealiseerd
Stand per 1 januari	111,7%
Premie	0,0%
Uitkeringen	0,4%
Indexering	0,0%
Renteverandering	-3,6%
Overrendement	9,8%
Wijziging grondslagen	-1,2%
Overige	-1,1%
Stand per 31 december	116,0%

Herstelplan

Per 31 december 2022 was de beleidsdekkingsgraad 109,2% en lag daarmee onder het vereist eigen vermogen. Omdat daardoor sprake is van een reservetekort moet een actualisatie van het herstelplan 2022 in worden gediend bij DNB. Gezien het verzoek voor een collectieve waardeoverdracht en de verwachting dat DNB op korte termijn een reactie van geen bezwaar zou gaan afgeven is van DNB dispensatie ontvangen voor een actualisatie.

Technische voorzieningen (6)

(* € 1.000)	2023	2022
Eigen beheer	57.225	55.099
Herverzekeringsdeel	316	846
Stand per 31 december	57.541	55.945

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
Stand per 1 januari	55.945	82.389
Pensioenopbouw	-	-3
Rentetoevoeging	1.756	-390
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-1.807	-1.724
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-74	-71
Wijziging marktrente	2.038	-24.059
Saldo van inkomende en uitgaande waardeoverdrachten	-948	-634
Wijziging sterftetafels	-	420
Technisch resultaat	457	518
Mutaties	-394	-356
Mutatie herverzekering	-34	-145
Wijziging excasso kosten	602	-
Stand per 31 december	57.541	55.945

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

(* € 1.000)	2023	2022
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	1.981	1.825
Gewezen deelnemers	32.305	31.984
Pensioengerechtigden	23.255	22.136
Stand per 31 december	57.541	55.945

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Jaarlijks beslist het bestuur van het fonds de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

Toeslagverlening 1-1-2023

Voor de toekenning van toeslagen moet rekening worden gehouden met de wettelijke grenzen. De ondergrens – de beleidsdekkingsgraad waaronder geen toeslag mag worden toegekend – is 110%. De bovengrens – de grens waarboven een volledige toeslagverlening mag worden toegekend – is door het pensioenfonds per 31 december 2022 berekend op 131,6%. In de berekening van de bovengrens heeft het fonds gebruik gemaakt van het alternatieve ingroeipad dat DNB heeft toegestaan vanwege de afwijking tussen het reguliere ingroeipad en recentere inflatieprognoses.

Vanaf 1 juli 2022 zijn onder voorwaarden versoepelde toeslagregels van kracht op grond van het tijdelijke artikel 15c (toeslag vanwege voorgenomen transitie) van het Besluit FTK1. Dit vooruitlopend op de verruimde mogelijkheden onder het transitie FTK, waarbij de wetgever ook nadrukkelijk ruimte gegeven heeft voor tussentijdse toeslagverlening vanaf 1 juli 2022 (als aanvulling op de eerdere toeslagverlening per 1 januari 2022).

Een van de voorwaarden om van de versoepelde toeslagregels van DNB gebruik te mogen maken is dat door de werkgever de intentie wordt uitgesproken dat wordt overgegaan naar het nieuwe pensioenstelsel. De werkgever heeft aangegeven de intentie te hebben om niet te gaan invaren. Hiermee vervalt de mogelijkheid om gebruik te maken van de versoepelde toeslagregel.

De beleidsdekkingsgraad is eind december 2022 109,2% waarmee die onder de minimumgrens van 110% blijft waardoor ook een reguliere toeslag niet is toegestaan.

Toeslagverlening 1-1-2024

Zoals aangegeven bij de toeslagverlening per 1-1-2023 kan het pensioenfonds geen gebruik maken van de versoepelde toeslagregels van DNB omdat de werkgever de intentie heeft om niet te gaan invaren.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2023 is 116,9% en ligt hiermee tussen 110% en de wettelijke grens voor volledige toeslagverlening. Op basis van de financiële positie per 31 december 2023 zou een gedeeltelijke indexatie toegekend kunnen worden.

Het CBS prijsindexcijfer afgeleid voor de periode september 2022 - september 2023 is echter negatief. Op basis van het indexatiebeleid heeft het bestuur besloten om (ook) per 1-1-2024 geen indexatie toe te kennen. Ook is er geen (beperkte) korting toegepast.

Gemiste indexatie

Per 1-1-2024 bedraagt de cumulatieve toeslagachterstand 26,43% voor zowel de actieve deelnemers als de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden (gemeten over de tienjaarsperiode 2014 tot en met 2023). De negatieve ontwikkeling van de prijsindex over de periode september 2022 – september 2023 ad -/- 1,4% is hierbij verwerkt in de cumulatieve toeslagenachterstand.

Niet verleende toeslagen t.o.v. prijsontwikkelingen hebben zich sinds 2020 als volgt voltrokken:

In %	2024	2023	2022	2021	2020
Indexatie per 1 januari	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Consumentenprijsindex afgeleid *	-1,4%	17,2%	2,6%	1,0%	1,6%
Vershil	1,4%	-17,2%	-2,6%	-1,0%	-1,6%

* Dit wordt gemeten over de periode september n-2 tot september n-1.

Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Overige schulden en overlopende passiva (7)

(* € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie	-	-
Adviseurs en controlekosten	93	67
Niet te traceren pensioengerechtigden	40	31
Loonheffing	36	34
Nog te betalen waardeoverdrachten	-	627
Kosten toezichthouders	9	-
Administratiekosten	14	-
Overige schulden	12	12
Stand per 31 december	204	771

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4.5.7 Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

(* € 1.000)	2023		2022
Voorziening pensioenverplichtingen	57.541	(a)	55.945
Buffers:			
S1 Renterisico	2.880		3.231
S2 Risico zakelijke waarden	8.360		8.152
S3 Valutarisico	1.998		2.044
S4 Grondstoffenrisico	-		-
S5 Kredietrisico	3.566		3.453
S6 Verzekeringstechnisch risico	1.817		1.792
S10 Actief beheerrisico	-		-
Correlatie-effect	-6.152		-6.248
Totaal S (vereiste buffers)	12.469	(b)	12.424
Vereist vermogen	70.010	(a+b)	68.369
Aanwezig vermogen	66.763		62.505
Tekort	-3.247		-5.864

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- ✓ Beleggingsbeleid;
- ✓ Premiebeleid;
- ✓ Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in periodiek door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's.

Onderstaand de mandaten:

Beleggingscategorie	Mandaat	Stijl
Matching portefeuille		
<i>Staatsobligaties / LDI fondsen</i>	<i>BNP</i>	<i>passief</i>
<i>Bedrijfsobligaties</i>	<i>BNP</i>	<i>actief</i>
Beleggingscategorie	Mandaat	Stijl
Return portefeuille		
Vastrentende waarden		
<i>High Yield obligaties</i>	<i>BNP</i>	<i>actief</i>
<i>Emerging market debt</i>	<i>State Street</i>	<i>passief</i>
Zakelijke waarden		
<i>Aandelen ontwikkelde markten</i>	<i>Northern Trust</i>	<i>passief</i>
<i>Aandelen emerging markets</i>	<i>BNP</i>	<i>passief</i>
Vastgoed	BNP	<i>Passief</i>
Cash	BNP	

Marktrisico

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en omvat het prijs(koers)risico, valutarisico en het renterisico. De strategie van het fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op regelmatige basis aan de hand van de rapportages van BNP Paribas Asset Management en EYM bewaakt door het de beleggingscommissie in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De beleggingscommissie legt hierover vervolgens verantwoording af in het bestuur.

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

De segmentatie van de aandelen naar sectoren en regio's is als volgt:

	2023	2022
Aandelen (sectoren)		
Consumentenproducten	3.040	4.359
Vastgoed	630	3.715
Financiële instellingen	4.396	3.878
Gezondheid	3.049	3.371
Communicatie	2.038	1.942
Technologie	6.328	5.240
Industrie	2.339	1.938
Energie	1.269	1.434
Basic Materials	1.138	1.278
Openbare voorzieningen	-	-
Overig	5.170	1.116
	29.397	28.271

	2023	2022
Aandelen (regio)		
Noord Amerika	16.306	15.146
Europa, euro	5.769	3.340
Europa, non-euro	2.163	3.660
Japan	1.417	1.368
Azië	2.726	1.590
China	-	1.182
Azië Pacific, ex Japan	-	723
Latijns-Amerika	374	328
Midden-Oosten en Noord-Afrika	303	310
Afrika	105	154
Overig	234	470
	29.397	28.271

Risico zakelijke waardenActief beheer risico

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel) portefeuille vastgelegde benchmark.

Valutarisico

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo jaar circa 40.214 (2022: 38.816). Besloten is om overwegend te beleggen in Euro gerelateerde beleggingen of beleggingsfondsen, waarin het valutarisico is afgedekt. Indien in de beleggingsfondsen toch valutarisico aanwezig is, dan wordt de exposure naar US dollars, Britse ponden en Japanse yen afgedekt. De exposure naar Hong Kong dollars worden in de afdekking van de US dollars meegenomen (hoge correlatie tussen beide valuta). De beleggingen in Emerging Markets Debt en Equity luiden overwegend in lokale valuta's. Besloten is om het valutarisico van Emerging Markets landen, die niet luiden in USD, GBP, USD, niet af te dekken en te anticiperen op appreciatie van de lokale valuta. De beleggingscategorieën die onder het valutabeleid vallen zijn: bedrijfsobligaties, emerging markets obligaties en High Yield obligaties, aandelen volwassen markten, aandelen emerging markets en vastgoed.

De beleggingen in vreemde valuta kunnen per valuta als volgt worden gespecificeerd:

(* € 1.000)	2023	2022
GBP	1.932	1.985
JPY	1.392	1.343
USD	26.739	25.343
Overig	10.151	10.145
Totaal	40.214	38.816

De beleggingen in vreemde valuta kunnen per valuta als volgt worden onderverdeeld naar beleggingscategorie:

(* € 1.000)	GBP	JPY	USD	Overig
Vastgoed	1.059	48	425	964
Aandelen	883	1.369	15.865	5.815
Vastrentende waarden	-10	-25	10.449	3.372
Totaal	1.932	1.392	26.739	10.151

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van veranderingen in de markttrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

In jaren	2023	2022
Duration vastrentende waarden (excl. derivaten)	9,5	10,3
Duration totale beleggingen (incl. derivaten)	15,0	7,4
Duration van de pensioenverplichtingen	17,4	18,0

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Uitgangspunt van het strategische beleggingsbeleid is een renteafdekking van 50% op basis UFR. De bandbreedte voor de rente afdekking is 45% - 55%.

De duration van de vastrentende waarden, derivaten en cash kan als volgt worden weergegeven:

(* € 1.000)	Totaal
0-1 jaar	1.032
1-3 jaar	3.759
3-5 jaar	6.350
5-7 jaar	5.242
7-10 jaar	5.600
10-15 jaar	2.143
15-20 jaar	2.714
20-25 jaar	2.797
25-30 jaar	4.471
30-35 jaar	380
35-40 jaar	607
40-45 jaar	391
45-50 jaar	222
50-60 jaar	-6
60-70 jaar	-
70-80 jaar	-
80-90 jaar	-
90-100 jaar	-

Ultimo december 2023 is het renterisico op basis van algemene definitie voor ca. 50,87% afgedekt, terwijl de feitelijke afdekking renterisico op basis van eigen definitie (UFR) 50,87% is. Opgemerkt moet worden dat de UFR curve per 01-01-2023 is komen te vervallen.

Kredietrisico

Het kredietrisico, dat wordt gelopen met betrekking tot de financiële instrumenten, bestaat uit het mogelijke verlies dat zal ontstaan wanneer de tegenpartij in gebreke blijft haar contractuele verplichtingen na te komen. Dit risico wordt in beginsel beperkt door gebruik te maken van kredietlimieten per bedrijfstak en per tegenpartij.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

(* € 1.000)	2023	2022
AAA	5.742	5.814
AA	7.598	6.574
A	10.395	8.099
BBB	11.139	11.171
Lager dan BBB	702	1.161
Derivaten	612	-2.032
Geen rating en cash	829	3.117
	37.017	33.904

Herverzekeringsovereenkomsten worden alleen aangegaan met onder toezicht staande Nederlandse verzekeraars of internationale herverzekeraars met een rating van tenminste A.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- ✓ De eerste jaren zullen de inkomende premies het niveau van de uitkeringen overtreffen;
- ✓ Ultimo 2023 zijn er voldoende beleggingen, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Het **langlevensrisico** is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetafel 2020 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het **overlijdensrisico** betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds nog geen voldoende voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Het **arbeidsongeschiktheidsrisico** betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ("schadereserve"). Voor dit risico werd jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten werd verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie werden periodiek herzien.

Het fonds had de arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Met ingang van 1 januari 2022 is de herverzekering voor de risico's voortvloeiend uit weduwen-, wezen- en arbeidsongeschiktheidstoezeggingen beëindigd.

Het **toeslagrisico** omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten). Echter, dit is afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het fonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voordeliger is

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement).

Het fonds heeft deze risico's overwogen en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023 .

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van **concentratierisico**. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten uit dezelfde sector worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Vergelijkende cijfers <2% van het balanstotaal zijn in onderstaande tabel niet opgenomen.

Dit betreft per 31 december 2023 de volgende posten:

Sectoren	2023	2022
Overheid	14.437	14.253
Consumentenproducten	4.765	5.316
Vastgoed	3.936	4.457
Financiële instellingen	15.146	10.963
Communicatie	2.043	3.769
Technologie	6.328	6.262
Industrie	10.862	3.194
Energie	1.269	1.434
Openbare voorzieningen	2.766	1.842
Gezondheid	3.049	5.056
Grondstoffen	-	2.033
Derivaten	-	-1.702

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sector gebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur onder meer aan de hand van SLA-rapportage en de ISAE 3402 verklaringen.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

Gevoeligheidsanalyse

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. Deze daling komt overeen met een stijging van de TV van 6.077. Daartegenover mag echter rekening gehouden worden met een daling van de actuele rente van de obligaties. Deze daling leidt tot een stijging van de obligaties met 3.197. De stijging van de TV eigen risico overtreft de stijging van de obligaties met 2.880. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt diensgevolge 2.880.

Specifiek financiële instrumenten

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt tevens gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt, dat derivaten uitsluitend worden gebruikt inzake risicobeheersing en efficiënt portefeuillebeheer. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het fonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om de rente- en valutarisico's af te dekken. Een van de belangrijkste risico's bij derivaten is het tegenpartijrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen.

Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand. Het pensioenfonds heeft alleen valutatermijncontracten op eigen naam staan. De rentederivaten worden gehanteerd door de vermogensbeheerder binnen de LDI-fondsen.

4.5.8 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten. Risico's van overlijden met betrekking tot het partner- en wezenpensioen en het ANW hiaat zijn hierdoor niet meer van toepassing. Het herverzekeringcontract is per 01-01-2022 beëindigd.

Het fonds heeft voor de pensioen- en financiële administratie een uitbestedingsovereenkomst met Appel Pensioenuitvoering B.V. afgesloten. De overeenkomst wordt telkens voor de termijn van 1 jaar verlengd tenzij één van de partijen

de overeenkomst beëindigt. De jaarlijkse vergoeding die het fonds hiervoor verschuldigd is, bedraagt 149.

4.5.9 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders

De voorzitter ontvangt een bezoldiging vanuit de werkgever. De overige bestuurders ontvangen geen bezoldiging.

Er zijn geen leningen verstrekt aan bestuurders noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

4.5.10 Toelichting op de staat van baten en lasten Premiebijdragen van werkgever en werknemers (8)

(* € 1.000)	2023	2022
Werkgever	-	-
Werknemers	-	-
	<u>-</u>	<u>-</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 0% (2022: 0%) van de som van de pensioengrondslagen.

Kostendeekkende premie

(* € 1.000)	2023	2022
Zuiver kostendeekkende premie	-	-
Gedempte premie	-	-
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	-	-

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 1-1-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (9)

(* € 1.000)	2023	2022
Dividenden	261	85
Intrest	1	181
Indirecte beleggingsopbrengsten	7.410	-22.288
Kosten toegerekend aan beleggingen	-60	-68
	<u>7.612</u>	<u>-22.090</u>

Het totaal van de geschatte transactiekosten in 2023 bedraagt 79, circa 5 meer dan in 2022. Deze schatting is gebaseerd op een opgave van de vermogensbeheerder.

Overige baten (10)

(* € 1.000)	2023	2022
Uitkering uit hoofde van herverzekering:		
Ouderdomspensioen	5	39
Partnerpensioen	-	16
		98

Stichting Pensioenfonds Coram

Arbeidsongeschiktheidspensioen	44	51
Uitkeringen inzake afkopen	324	
Overige uitkeringen	-	-5
	373	101

Pensioenuitkeringen (11)

(* € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	1.454	1.393
Partnerpensioen	333	332
Wezenpensioen en afkopen	107	33
	1.894	1.758

Pensioenuitvoeringskosten (12)

(* € 1.000)	2023	2022
Accountantskosten	52	34
Actuaris- en advieskosten	110	144
Administratiekosten	160	222
Bestuurskosten	17	18
Visitatiekosten	12	11
Verzekeringen	11	10
Afwikkeling CWO traject	34	-
Overige kosten	22	12
	418	451

Honoraria accountant (Mazars Accountants N.V.)

(* € 1.000)	2023	2022
Controle van de jaarrekening	52	34
Andere niet controle diensten	-	-
	52	34

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst.

De voorzitter ontvangt een bezoldiging vanuit de werkgever. De overige bestuurders ontvangen geen bezoldiging.

Pensioenopbouw

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd en de nieuwe pensioenopbouw onder gebracht in de Kring DC van Centraal Beheer APF. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten en pensioenopbouw.

Toeslagverlening

Het Bestuur heeft in 2022 besloten om, gezien de financiële situatie van het fonds en het van kracht zijnde herstelplan, de pensioenaanspraken van de inactieven per 1 januari 2023 niet aan te passen. Per 1 januari 2022 zijn de aanspraken van de inactieven eveneens niet verhoogd.

Het pensioenfonds heeft geen uitgewerkt plan om de pensioenen jaarlijks te verhogen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De benodigde rentetoevoeging aan de voorziening over 2023 is gebaseerd op de eerstejaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2022 van 3,264% (2022: RTS 31 december 2021: +/- 0,486%).

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging overlevingsgrondslagen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële geschiktheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds. Voor de gehanteerde actuariële grondslagen wordt verwezen naar hoofdstuk 4.5.3.

De vaststelling van de toereikend van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (13)

(* € 1.000)	2023	2022
Toename		
- Benodigde interest	1.756	-390
- Benodigd voor pensioenopbouw	-	-3
- Inkomende waardeoverdrachten	13	44
Afname		
- Vrijval excassokosten	74	71
- Uitgaande waardeoverdrachten/afkopen	961	678
- Uitkeringen	1.807	1.724
- Mutatie herverzekering	34	145
Wijziging		
- Wijziging marktrente	2.038	-24.059
- Overige mutaties	-226	41
- Technisch resultaat	457	518
- Sterfte	-168	-397
- Wijziging excasso kosten	602	-
- Wijziging overlevingstafels	-	420
	1.596	-26.444

Saldo overdracht van rechten (14)

(* € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	3	19
Uitgaande waardeoverdrachten	-888	-643
	-885	-624

Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen (15)

(* € 1.000)	2023	2022
Mutatie boekjaar	530	274

Overige lasten (16)

(* € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekering	-	1
	-	1

De werkgever heeft per 31-12-2021 de uitvoeringsovereenkomst met het Pensioenfonds beëindigd. Hierdoor is het Pensioenfonds per 01-01-2022 een gesloten Pensioenfonds zonder verdere premie-inkomsten. Risico's van overlijden met betrekking tot het partner- en wezenpensioen en het ANW hiaat zijn hierdoor niet meer van toepassing. Het herverzekeringscontract is per 01-01-2022 beëindigd.

4.5.11 Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

4.5.12 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABtN. Het voorstel is opgenomen in hoofdstuk 4.3.

4.5.13 Gebeurtenissen na balansdatum

Toekomst

Nadat de collectieve waardeoverdracht naar Centraal Beheer in 2023 definitief geen doorgang vindt en de overgang naar een verzekeringsmaatschappij een goede optie blijkt te zijn (geen korting bij de overgang) heeft het bestuur besloten om de pensioenaanspraken van de deelnemers definitief over te gaan dragen naar een verzekeringmaatschappij.

Eind 2023 is bij vier verzekeringsmaatschappijen een (update) offerte opgevraagd. Daarop hebben drie verzekeringsmaatschappijen positief gereageerd en een verzekeringsmaatschappij had (nog steeds) geen interesse. De uitkomsten van de offertes zijn door het bestuur in januari 2024 beoordeeld waarna alle drie verzekeringsmaatschappijen zijn uitgenodigd om hun offerte door middel van een beauty parade te komen toelichten. Een verzekeringsmaatschappij heeft hier vanwege interne markomstandigheden (uiteindelijk) van afgezien. Hierdoor zijn er twee verzekeringsmaatschappijen overgebleven. Begin maart 2024 hebben beide overgebleven verzekeringsmaatschappijen zich gepresenteerd aan het bestuur. Belangrijke onderwerpen voor het bestuur zijn hierbij de (levenslange) indexatie voor de deelnemers en het mitigeren van de beleggingsrisico's tijdens het DNB goedkeuringstraject geweest. Na de presentatie heeft het bestuur besloten nog geen definitieve keuze te maken maar beide verzekeringsmaatschappijen te verzoeken een pre binding offerte uit te brengen op basis van exclusiviteit. De pre binding offertes zijn begin juni 2024 door het bestuur en hun adviseurs grondig besproken en met elkaar vergeleken waarna het bestuur heeft besloten om met verzekeringsmaatschappij AEGON de verdere gesprekken aan te gaan voor het realiseren van een overdracht van de pensioenrechten en pensioenaanspraken.

Voordat daadwerkelijk tot een overdracht kan worden overgegaan zal het Verantwoordingsorgaan positief moeten adviseren. Daarnaast zal ook instemming aan de Nederlandsche Bank gevraagd moeten worden waarbij de Nederlandsche Bank bezwaar kan maken als naar de mening van de Nederlandsche Bank de belangen van de

deelnemers, gewezen deelnemers en/ of pensioengerechtigden geschaad zouden kunnen worden.

Op dit moment is nog niet aan al deze voorwaarden voldaan en omdat het pensioenfonds hierbij afhankelijk is van derden kan op dit moment nog niet concreet worden aangegeven wanneer de daadwerkelijke overdracht zal gaan plaatsvinden. Ook bestaat nog de mogelijkheid dat geen positief advies van het Verantwoordingsorgaan wordt ontvangen of dat de Nederlandsche Bank bezwaar maakt. In dat geval zal het pensioenfonds als gesloten pensioenfonds verder gaan. In beide scenario's zal het pensioenfonds te allen tijde aan zijn verplichtingen kunnen blijven voldoen.

Herverzekering

Wegens het voorgenomen besluit van het bestuur om de pensioenaanspraken te gaan overdragen zijn alle (her)verzekeraars aangeschreven met het verzoek om over te gaan tot afkoop. Zoals op pagina 83 is aangegeven zijn de nominale pensioenaanspraken bij Aegon afgekocht en maken de herverzekerde nominale pensioenaanspraken bij Nationale Nederlanden onderdeel uit van de pre-binding offertes.

Zwitserleven heeft in 2023 aangegeven ook tot afkoop over te gaan waarbij in februari 2024 het afkoopbedrag is ontvangen. De waarde van het herverzekeringscontract is in de cijfers voor 2023 al aangepast naar het te ontvangen afkoopbedrag van 316. De werkelijke waarde van het herverzekeringscontract op 31-12-2023 bedroeg 346 waardoor in 2023 al een resultaat van -30 is verwerkt.

Wet toekomst pensioenen

De Eerste Kamer nam op 30 mei 2023 de nieuwe Pensioenwet aan. De Wtp gaat per 1 juli 2023 in. De transitieperiode is verlengd naar 1 januari 2028. Dat houdt in dat alle pensioenen uiterlijk op die datum overgezet moeten zijn naar het nieuwe pensioenstelsel. Gezien de voorgenomen CWO zal de Wtp voor het fonds geen gevolgen hebben. Mocht de CWO niet (tijdig) doorgaan dan zal het fonds wel met de nieuwe wet aan de gang moeten.

Herstelplan 2024

Nadat de collectieve waardeoverdracht naar de Kring Premie van Centraal Beheer geen doorgaan heeft kunnen vinden wordt nu ingezet op een buy-in / buy-out naar een verzekeringsmaatschappij. Door DNB ontheffing verleend voor het indien van een herstelplan 2024.

Geldrop, 24 juni 2024

Stichting Pensioenfonds Coram

Ir. P. Hulshof MBA (voorzitter)

R.A.M. Rosenau (secretaris)

A. J. Vergauwen

5 OVERIGE GEGEVENS

5.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Coram te Geldrop is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Coram, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 312.500. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 9.300 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;

- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel bezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Coram is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Purmerend, 24 juni 2024

drs. C.G.M. Kroon AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

5.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van
Stichting Pensioenfonds Coram

Verklaring over de jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Coram (hierna ook: “het pensioenfonds”) te Geldrop gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Coram op 31 december 2023 en het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2023;
2. de staat van baten en lasten over 2023; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Coram zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 333.815. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit deze bepalend is bij de berekening van de (beleids-)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 10.014 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Controleaanpak frauderisico's en niet naleven van wet- en regelgeving

Frauderisicobeheersing door het pensioenfonds

Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en de omgeving waarin zij opereert, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort, alsmede de uitkomsten daarvan. In paragraaf Frauderisicoanalyse (onderdeel van het hoofdstuk 3.6 Risicoparagraaf ten aanzien van doelstellingen, beleid en risicohouding) van het bestuursverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude.

Onze frauderisico-analyse

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

Het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording is weerlegd, gezien de aard van de opbrengsten. De beleggingsopbrengsten bestaan uit directe en indirecte (gerealiseerde en ongerealiseerde) beleggingsopbrengsten. De directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengststromen, zonder significante schattingselementen. Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsresultaten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds en de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties. Ten aanzien van de indirecte ongerealiseerde beleggingsopbrengsten geldt dat deze op eenvoudige wijze af te leiden is van de waardering van de beleggingen.

Bij al onze controles besteden wij aandacht aan de risico's van het doorbreken van interne beheersing door het bestuur. Wij hebben bijzondere aandacht gehad voor posten met een hoge schattingonzekerheid, waaronder de technische voorzieningen. We verwijzen hierbij ook naar de kernpunten van onze controle voor onze specifieke controle-aanpak voor dit risico.

Onze specifieke controle-aanpak voor het frauderisico

Ten aanzien van het risico op doorbreking van de interne beheersing door het bestuur hebben wij werkzaamheden uitgevoerd zoals het toetsen van de aanvaardbaarheid van journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht.

Verder hebben wij geëvalueerd of de keuze en toepassing van de grondslagen voor financiële verslaggeving door het pensioenfonds mogelijk wijzen op frauduleuze financiële verslaggeving. Tevens hebben we elementen van onvoorspelbaarheid opgenomen in onze controlewerkzaamheden.

Ook hebben wij de uitkomsten van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving. Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur.

Niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben gesprekken gevoerd met het bestuur en de Raad van Toezicht om inzicht te verkrijgen in welke mate er is voldaan aan wet- en regelgeving. Ook hebben wij communicatie met De Nederlandsche Bank (DNB) en Autoriteit Financiële Markten (AFM) doorgenomen. Wij hebben een schriftelijke bevestiging verkregen van het bestuur dat alle bekende aangelegenheden van vermoede non-compliance aan ons zijn gemeld.

Onze observaties

De hiervoor vermelde werkzaamheden zijn uitgevoerd in het kader van de controle van de jaarrekening. Ze zijn daarom niet gepland en uitgevoerd als een specifiek onderzoek gericht op fraude en het niet voldoen aan wet- en regelgeving. Deze werkzaamheden hebben niet geleid tot bevindingen die van materieel belang zijn voor de jaarrekening.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden voor de periode van minimaal twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening. In het bestuursverslag is in paragraaf '3.11 toekomstparagraaf' een uiteenzetting gegeven van de situatie van het fonds in het kader van haar continue voortzetting.

Wij hebben de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling met het bestuur besproken en geëvalueerd. Bij deze beoordeling hebben wij in ogenschouw genomen dat vermogenspositie van het pensioenfonds toereikend wordt geacht. Deze beoordeling levert geen informatie op die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur met betrekking tot de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
<p>Waardering van beleggingen De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan uitsluitend uit beleggingen in beursgenoteerde beleggingsfondsen.</p> <p>In de toelichting op de balans per 31 december 2023 heeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.</p> <p>De beoordeling van de reële waarde van deze beleggingen is significant voor onze controle.</p>	<p>Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beoordelen van de monitoring door het bestuur van de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerder; • beoordelen van de waarderinggrondslagen en de bij de toepassing daarvan gemaakte aannames en schattingen; • beoordelen van de juiste waardering van de beleggingen door deze te valideren met externe prijsinformatie; • vaststellen dat de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen in overeenstemming met de verslaggevingsregels in de jaarrekening zijn opgenomen.
<p>Waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds.</p> <p>In de toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderinggrondslagen weer.</p>	<p>Bij de controle van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaris. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerend actuaris en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met hem besproken.</p> <p>Door ons is tevens nagegaan of:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaris worden gehanteerd bij het certificeren van de actuariële berekening van de technische voorziening voor pensioenverplichtingen, daarvoor geschikt zijn; • de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's; • de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; • de interne beheersing met betrekking tot de volledigheid van de aangesloten werkgevers en deelnemers is geborgd;

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
	<ul style="list-style-type: none"> • de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit kengetallen en kerncijfers, verslag van het bestuur en de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden inzake de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur inzake de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controle-opdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 24 juni 2024

Forvis Mazars Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA